

قورئان و زانستى نوئى

منتدى إقرأ الثقافي

WWW.IQRA.AHLAMONTADA.COM

نووسىنى: د. مۇرىس بۇكاى

ئەكادېمىيە بىرلىشىش فەرەسى

سەلام ناوخۇش

لە ئىنگلىز تىلىدە رەزىمىرە

قورئان و زانسنی نوئی

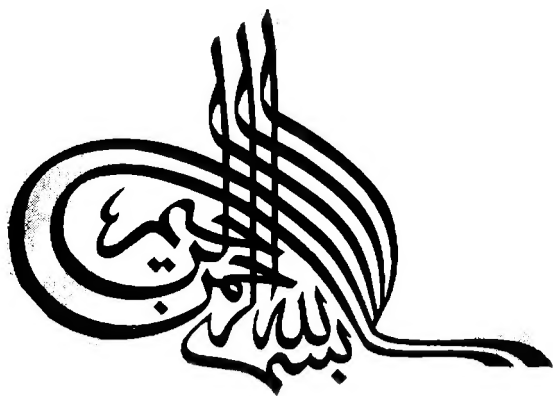
نووسینی: د. مۆریس بۆکای

ئەکادیمی پزشکی فەرهەنسی

سەلام ناوخۆش

ئ.د. ئالیزییەووە وەرگیڤراووە و پێشەکی و پەرەپاویژیشتی بۆ

نووسیووە

پیشہ کی:

کاتیک بہ وردی لہ پوداو گزرا نہ سیاسی و عسکری و
ثابوری و تاقی کردنہ وہ زانستی یہ کانی نہم چہ رخہ
دہ کولینہ وہ، راستی یہ کی سروشتی دہ بیت بہ بہ شیک لہ
بیر کردنہ وہ و تیپا مانمان. نہ و ہموو دیاردانہ و امان لی
دہ کہن کہ نہم چہ رخہ پہ چہ رخی ململانی ناو زہد بکہین
وہک ململانی دینی، شارستانی، وہ ململانی
ٹایدیولوزی. لہ و نیوہ ندہ، زانست دیدی خوی ہرہ یہ،
بہ لام با پیرسین کام زانست؟! بہر لہ ہموو شتی
بازانست و بہ ناو تیوری زانستی لہ یہک جیا بکہینہ وہ،
زانست راستی یہ کی سہ لمیندراوہ ہرچی تیورو گریمانی
زانستی یہ، نہ و مرقف ناتوانی بہ تہ وای راستی بہ کار
لہ سہر بونیاد نی، چونکہ لہ وانیہ نہ و تیورہ ہر لہ
قوشا خیل لہ و ہرا ہیرہ نہ و ہرہ لہ و دیاردہ راست

دەرچووبی له پاشان به هۆی پيش كهوتنى زانستى،
تيۆره كه له بن و بودكه وه هه لوه شاوه ته وه .

ئه مه و سيمايه كى ترى ئه م چه رخه تىكل بوونى
سياسه ته له گه ل تيۆرى زانستى دا. ده مئى زانايه ك
به گۆيره ي بۆچوونى ماتريالى چه ند ديارده يه كى
سروشتي وفيزيكي ليك ده دايه وه، ئه وا له ئه وروپا هه ر زو
ئه و زانايه به مۆيه كى ماتريالى و ماركسى و شيوعى ناو
زه د ده كرا. ده ميكيش زانايه كى پوژئاوايى له بوارى
پزيشكى سۆسيۆلۆژى، يا خود بايۆلۆژى له پروانگه ي
بۆچوونى كه نيساوه لايه نه ئيلحادى يه كى تيۆرى
مه ترياليزمى پوچه ل ده كرده وه، ئه وا سۆفيه تى يه كان و
لايه نگرانين هه زار ناو و ناتۆره ي ئايدىالستى و
سه رمايه دارى و كۆنه په رستى يان له و زانايه ده نا. ئه وه له
ئه وروپا و پوژئاوا به گشتى، كه چى له لاي ئيمه، به تايبه تى
له نيو ئيمه ي كورد، ئه وا مه سه له كه له ئالۆز، ئالۆز تر بوو.
چونكه له سه رده مى به هه رميئى بۆچوونى ماركسى دا،

زانست ته نیا نه و تیورانە بوون، که ماوه یه کی زۆر له
 رۆژنایا هه لوه شینرا بوونه وه. هه رچی مه سه له ی سیاسه ت و
 دینیش بوو نه و هه ریه که له خانه یکی دژ به یه ک دانرا بوون،
 سیاسه ت هه رچی هه بوو نه بوو، تیۆری مارکسی بوو
 هه رچی دینیش بوو نه و هه لوه نه نه له چه ند په رستنیکێ ته قلید
 و په وتی نیو مزگه وت زیتر، چی تر نه بوو چونکه وافیر
 کرابووین، که دینی ئیمه به که لکی ژیان نایه ت هه ر بۆیه
 ده بی ده ستور له مۆسکۆ یان واشنتن وه ربگرین. په وتی
 په ودا وه کان تاکو هه لوه شانده وه ی یۆتۆبیای شیوعیه ت
 هه ر نه و ده قه ی وه رگرت بوو، به لام دوا ی نه و هه ره سه
 نه به دییه، نه و بوژانده وه دینی یه ی نه و روپای گرت بۆوه
 پۆناکی به ره و کوردستانیش هات!

به لێ پابوونی ئیسلامی زۆریه ی ولاتی نه و روپای
 گرتۆته وه به تایبه تی هه ردوو ولاتی فه ره نساه به ریتانیا،
 له و نیوه نده ش چه نده ها زانای بلیمه ت له نیو ته لیسمی
 که نیسا خۆیان پزگار کرد و ژیرانه به خودی خۆیان وه ک

مړوف و بونه وهر داچونه ووه به پربازيكي زانستپانه له
 نيسلام نزيك بوونه ووه. نه و له نيسلام نزيك بوونه ووه په
 كاريگريكي نيجابي زوري له سهر زانستي نوئ دروست كرد
 هه روه ها له لايه كي تر پوژ له دواي پوژ زانستي نوئ
 موعبزه ي نه دوزداوي قورناني پيروزمان بو ده خاته پوو.
 به واناي خو رزگار كردن له تيورو گريمانې پوچ و
 گرنگي داني ته و او به زانستي نوئ سوديكي ديني و
 حه زاري (ژياري) و زانستي و مروفايه تي هيه، چونكه
 چهند موعبزه يه كي تازه ي قورنان به دهر كه وي ده بيته
 هوئ موسلمان بووني زانا ي تر. نا ليړه دا پتويسته نامازه
 به گرنگي پولي عه قل و زانا يان بكه ين له نيسلامدا. خواي
 گه وړه له چندان ثايه ت ده فهرموي ﴿لعلكم تعقلون،
 ... تفكرون، ... تذكرون، ...﴾ هه روه ها راست
 ده فهرموي: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ فاطر:
 ٢٨ هه روه ها ده فهرموي ﴿يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ
 وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ درجات والله بما تعملون خبير﴾

المجادلة: ۱۱ ههروهه پښه مبه ریش - ﷻ - له باره ی
 عه قله وه ده فهرموئ: ((خوا هیچ شتیکی له عه قل باشتری
 بو مروف دروست نه کردوه)). ههروهه ده رباره ی
 زانایانیش به سه که بفهرموئ ((العلماء ورثة الأنبياء)) نه
 راستیه زانستیانه ی نیو قورئان، نه مړوا له زانای
 سه رده می کومپیوته رو نه نترنیت ده که ن به راشکاو ی
 پابگیه نن: که نه و نایاتانه ی له قورئان دا ده رباره ی
 هه ندی بابه تی زانستی هاتون ده قواده ق له گه ل زانستی
 نوی تیک ده که نه وه. هه رچی بیروبا وه پی ماتریالی
 که نیسای هیه نه و له ته رازووی زانستی نوی دا هیچ
 کیشیکیان نییه.

سه باره ت به ناوه پوکی نه م نامیلکه یه هیچ نالیم، تو
 خوت به وردی بیخوینه وه و به وردی له گه ل ناستی زانیاری
 خوت به راوردی بکه نه وسا ده زانی خوت وه ک موسلمانیک
 له کوئی و خه لک له پوژئاواش چون له دینه که ی تو
 ده گه ن؟!

ئەو ناملىكەيەم لە سالى ۱۹۹۲ لە ئىنگلىزىيەوہ بۆ
كوردى وەرگىپاوه. لە ھەر شوپىنىك كەنەمتوانى بى
وەرگىپانە كە دەقاو دەق بىنم ئەوا ھەولم داوہ،
تەرجومەيەكى تەفسىرى دياردەكە بگەم.

سەلام

۱۹۹۳/۳/۶ز

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دەروازەیک :

د. مۆریس بۆکای لە بواری نوژداریدا نوژدارێکی کارامە و لێهاتوو، لە بواری زانست و پەڕوەندی دین و زانستیشدا، بۆکای رۆشنیرو زانیەکی لێهاتوو. ئەو نوژدارو زاناو رۆشنبیره، نوسەری کتێبی "ئینجیل و قورئان و زانست" ه(۱).

بۆکای لە و کتێبیدا توێژینه وەیهکی زانستی لە بارەى سروشی یەزدانی تەورات و ئینجیل و قورئان پێشکەش دەکات.

لە راستیدا ئەو کتێبەى بۆکای بەشدارییەکی بێ وێنە لە بواری دین و زانستدا.

ئەو توانا زانستیەى بۆکای وای لە ئەکادیمیای فەرەنسى کرد، کە بۆکای هەلبژێری بۆ ئەوەى دیراسەیهکی زانستی لەسەر جەستەى مۆمیاکراوی

میرناپتای فیرعونی میسر بکات، بۆکای ئەو دیراسەیی
ئەنجامدا(هەر ئەو دیراسەیی ش وای لیکرد کە بەراوردیک لە
نیوان قورئان و ئینجیل لە بارەیی ئەو فیرعونە بکات).
کاتیک بۆکای بەرەو سعودیە دەچی، لەوێ چەند
ئایەتیک قورئانی لە بارەیی جەستەیی فیرعونەو پێ
پیشان دەدەن.

خوای گەرە لەو چەند ئایەتەدا دەفەرموی کە
جەستەیی مردووی فیرعون دەپاریزی هەرۆک نیشانەیک
لە سەر مەزنیتی خۆی بۆ ئەوێ داهاووی مەووف(۲). د.
بۆکای وەک زانیەکی راست ویست لەو مەسەلەیی
دەکوئیتەو بەحوکمی ئەوێ بۆکای مەسیحی بوو
شارەزایی لە بارەیی خنکانی ئەو فیرعونە هەبوو
کە ویستوویەتی موسا پیغمبەر بگری لە پاشان لە دەریا
خنکاو.

ئەوێ شایەنی باس بی، قورئان بەراشکاوی باسی
ئەو بەسەرھاتە دەکا. ئەو راستییە شاراوەشی، کە بۆ

زانایه کی رۆژئاوایی وهك بۆكای دهرده كهوئ سهرسام
 دهبی بهوهی كه چۆن تاكو كۆتایی ئه و چهرخه، ئه و
 حهقیقهته نه زانراوه كه قورئانی پیروژ به ئاشكرا پێش
 بینی کردووه كه خوای گه و ره لاشه ی مردووی فیرعه و نی
 سه رده می موسا پیغه مبه ر (دروود و سلاوی خوای گه و ره ی
 لی بیّت) ده پارێژی. پاش ئه وه ی بۆكای فییری زمانی
 عه ره بی ده بی و ئه و حهقیقه ته نوئی به وا له بۆكای دهكات
 كه دیراسه یه کی قوولی قورئان بکات، پاش توێژینه وه یه کی
 زۆر بۆكای ئاکامی توێژینه وه به راوردی یه که ی له سه ر
 قورئان و ئینجیل به و شیوه یه راده گه یه نی: ئه و به یانانه ی
 ده رباره ی دیارده ی زانستی له قورئاندا هاتوون هه مووی
 به ته وای له گه ل زانستی نوئ ده سازین هه رچی
 چیڕۆکه کانی نیو ئینجیلیشن (۳) ده رباره ی هه مان بابته،
 ئه و له نه زه ری زانسته وه مه قبوول نین!

ئه و نامیلکه ی به رده ستیشته موحازه ره یه کی د.
 بۆکایه له په یمانگای کۆمن ویلسن له له ندهن له باره ی

قورئان و زانستی نوێ پیشکەشی کردووه، هیوادارین نه و
نامیلکه یه ری نوینیت سه بارهت به حهقیقهتی نه مری
نیسلام پی ببه خشییت.

مه ئبه ندی

راگه یاندنی نیسلامی

به ریتانیا/ بیر مه نگه هام

قورتان و زانستی نوی

له ۱۹۷۶/۱۱/۹، له ئەکادیمیای پزشکی فەرهنسی،
موحازەرەیهکی تازەم بەناوی " ئەندامناسی و
کۆرپەلەزانی له قورتاندا" پیشکەش کرد، راستیەک که
هانی دام ئەمموحازەرەیه لەو بارەیه پیشکەش بکەم
ئەوهبوو:

چۆن دەبێ لە چەرخى هاتنە خوارەوهی
قورتاندا (۶۱۱-۶۳۴) دەقیك هەبووبی و ئەوهەموو فکەرە
زانستیانهی له خۆگرتبێ که تەنیا تازە بەتازە له چەرخى
نوی دا بەهۆی دەزگای زانستی نویۆه، ئەو فکراڤه
دۆزاونەتەوه؟! چونکه له راستی دا هیچ کاریکی
مروڤکردە نییه که له پیش چەرخهکانی نوی هات بێۆه و

هه موو به يانه زانستى يانه له خوځېگرې، به شيوازيكى تر،
 نه زانراوه كه له پيش سرده مى قورئاندا هيچ بيرؤچكې
 زانستى ورد هه بووبى و نه وه بىنى له گهل قورئان به راورد
 بكرى، نه و ديارده ناوازان، پالنه رى سره كى بوون بو
 نه وهى به راوردك له نيوان كتيبى ناسمانى يه كان: ته ورات و
 ئينجيل و قورئان و زانستى نوئى بكم. ئاكامى نه و پرؤژه
 به راوردكاريه شم، كتيبى "ئينجيل و قورئان و زانست" ي
 لى كه و ته وه. يه كه م چاپى فهره نسى نه م كتيبى م له نايارى
 ۱۹۷۶ بلاو بووه. چاپى ئينگليزى و عه ره بيشى له و زووانه
 بلاو كراونه ته وه. نه و نوسينه وهك ديارده يه كى ناسايى
 خوئى راپيش كرد بو نه وهى حه قيقه تى په يوه ندى دين و
 زانستى نوئى له روانگه ي ئيسلامه وه روون بكا ته وه كه له
 نه زه رى ئيسلام هه ميشه دين و زانست به دوو خوشكى
 جمك داده نرين.

نه مو له كاتيكدا نه مرو كه زانست گه يشتوته پوپكې
 مه زنيىتى، هيچ هاودزى يهك له نيوان دين و زانست دروست

نابی بەلکو ھەردووکیان لە ھاوئاھەنگی یەکی تەواو دان و بەردەوام زیتەر دەچرژێنە نێو یەکتەر و ئاویتە ی یەکتەر دەبن. بە دەرك کردن بەو پەيوەندی یە سروشتی یەدا، ئەمرۆکە وا چەندان بابەتی بەلگە نەویستی زانستی وەك ھۆکاریك بەکار دێن بۆ ئەوێ مەروۇف بتوانی بە شیوہ یەکی ئاسان تر و باشتر لە دەقەکانی قورئانی پەرۆز بگات.

لە سەردەمێکدا بۆماوہ یەکی دوورو درێژ راستی یەکانی وەك چەکیکی کوشندە لە دژی باوہری دینی یەوہ بەکار دەھێنران، بەلام ئەمرۆ بەوردی دۆزینەوہکانی زانستن لە رینگای تاقی کردنەوہ یەکی بابەتیانہی سروشی خوایی یەوہ بوونەتە ھۆی زیتەر بەرزکردنەوہ و گەرنگی پیدانی ھێمای بابەتی میتافیزیقیای چەند لایەنێکی وەحی ئیلاھی یەوہ. لە چوارچێوہ یەکی گشتی یەوہ بدوین زانیاری زانستی بۆ گوی دانە ئەوہی خەك دەیلێ، وا خۆی دەردەخا کە یارمەتی دەریکی بەھێزە بۆ رەنگدانەوہی حەقیقەتی سەلماندنی بوونی خوای گەورە. کاتیك لەگەل خودی

خۆمان به گز فکran راده چین و به شیوه یه کی پاک و
بی مه به ست پرسیار له خۆمان ده کهین ده رباره ی وانه کانی
میتافیزیکی یه وه - نه و دیوی سروشت، که کرۆکی پرسیار
کردنه کانیشمان له هه ندی زانیاری رۆژانه سه رچاوه ی
گرتبی وه ک: ناستی زانیاریمان سه باره ت به بچوکتین
شت له و بونه وه ره دا، یاخود تیروانینمان ده رباره ی
کیشه ی ژیان، له و نیوه نده دا بۆ دۆزینه وه ی وه لامی
دروست چه نده ها هۆ ده دۆزینه وه بۆ نه وه ی په وتی
تیفکرین و بیرکردنه وه مان به ره و نه و راستی به بهین که
نه و نیزامه ورده ی بونه وه ر بی خولقی نه ر نی به، به واتای
کاتیك مرؤف به قوولی له نیزامیکی دیار ورد ده بیته وه،
که پرۆسه ی "له دایک بوون" و به رده وامی ژیان به پێوه
ده بات، به ره به ره به ره و نه و دنیایی به
سروشتی به ده چیت که نه و شیمانانه په د بکاته وه که
بانگه شه ی نه وه ده کهن که نه و نیزامانه ناکامی ده ستی
"ریکه وت" بن! به شیوازیکی تر، قه بوول کردن و

ره دکردنه وهی ئه و شیمانانه پابه نده به راده ی زانیاری
 دروستی و وردبوونه وهی دروستی مرقه وه چونکه
 هه رکاتیک ئاسوی زانیاری و پیشکه وتنمان له و بواره دا
 فراوانتر بیت، ئه و ئه و شیمانانه ی پرۆسه ی له دایک بوون
 و به رده وامی ژیان به ده ست کردی "ریکه وت" داده نیت
 که متر ده بن و له دوایی دا نامینن.

پۆژانه هه ندی چه مکی فکری- نامه قبول له پوهی
 زانستی به وه- لیره وه وی ده ورژینرین وه ک ئه و پایه ی که
 بره وه ی خه لاتی نۆبل له بواری پزشکی بۆ وه رگرتنی
 خه لات که پیش که شی کرد.

خه لات وه رگری فه ره نسی کۆششی ده کرد بۆ ئه وه ی
 بۆ خه لک بسه لمینی که ماده ده ی زیندوو له خۆوه دروست
 ده بیت. ئه و پرۆسه ی ئافراندنه ش له ئاکامی چه ند هه ل و
 مه رجیکی ریکه وتی په یدا ده بیت. کورتی تا قی
 کردنه وه ش به مجۆره بوو:

لەژێر کاریگەری چەند ھۆکاریکی دەرەکییەو، چەند
 رەگەزێکی کیمیایی سادەى ماددە زیندووەکان وەك
 بنەچەيەك بەکار دەھێنرێن و بەو جۆرە پرۆسەى دروست
 بوون پوودەدات! لەمەوہ بانگاشەى ئەوہ دەکری، کە
 ئەندامە زیندووہکان بەو جۆرە دروست دەبن و لەپاشان
 ئەو ھەموو ئەندامانە بەرەو ئالۆزىيەکی دیار دەچن و
 ئەوہى پىی دەوتریت " مرقف " دروست دەبیت!

ھەرچى دیدى منە سەبارەت بەئافراندى بوونەوہرو
 مرقف، ئەوا دیدىکی زانستىيانەيە بۆ جەوہەرى
 مەسەلەکان ئەك پابەند بوون بە چەند ھەل و مەرجىكى
 دەستکردى رێکەوت، لەدیدى من دەتوانىن پىش کەوتنى
 زانستى وەك ھۆکاریك بەکاربىنین بۆ ئەوہى لەو رێگایەوہ
 زیاترو روونتر لە ئالۆزى و فانتازى بوونەوہر بگەین بەواتای
 بوونى نىزامىكى کارامەى نااسایى، کە چاودىرى
 رێکخستنىكى دیارى دیاردەکانى ژيان دەکات، ھەقیقەتى
 حەتمىيە و ناتوانریت نکوولى بکرىت، ئەو تیروانىنەش

گفت و گۆیه کی توند له دژی به رژه وهندی بیردۆزی
 ریکهوت به رپاده کات، له زۆربهی به شه کانی
 کتیه که مدا (ئینجیل و قورئان و زانست) نه وهم روون
 کردۆته وه که قورئان به شیوازیکی ساده وه نه و
 رهنگدانه وه گشتی یانه مان له بارهی بوونه وهرو مروف بو
 ده خاته روو، له مهش زیاتر قورئان بابتهی به لگه نه ویستی
 هینده وردی له خوگرتووه که راسته وخۆ په یوهندی به و
 راستیه زانستی یانه وه هیه که تازه زانستی نوێ
 دۆزیویه ته وه، نه و راستیانهش جیگهی راهینانی سه رنجی
 موگناتیسین بو زانایانی نه مرو!

بو نه وهی له قورئان بگهین پیوستیمان به زانیارییه کی هه مه لایه نه یه :

بو ماوهی چه ندان سه ده مروف به بهردهم
 راستیه کان دهسته وهستان بوو ونهیده توانی له و

راستی یانه بکۆلێتهوه، چونکه ئهوسا هۆکاریکی زانستی
 هێندهی به دهستهوه نهبووه که بتوانی بهو کاره
 ههلبستی، ئهوه تهنیا ئهمرۆکهیه له چهرخێ زانستی نوێ
 بهره بهره دهردهکهوێ که چنده ها ئایهتی قورئانی پیروژ
 له دیاردهکانی سروشت دهکۆلنهوه و ههروه ها بوونه ته
 چه مکێک به تهواوی فام بکړن، لیږه دا پیویسته به
 راشکاوی بلیم که له چهرخێ بیسته میشدا که زانست
 که یشتهوه پۆیکه ی مه زنیته، هه موو کات زانایه کی ئاسایی
 ناتوانی هه رچی له قورئاندا ده یخوینیتتهوه ده رباره ی
 هه ندیک بابته به یی ئیستیعانه کردن به توێژینه وه ی
 تاییه ته ندیتتییه وه به سووک و ئاسانی له و بابته تانه ی
 قورئان بگات، پوخته ی قسان ئه وه یه بو تیکه یشته نیکی
 دروستی ئه وه موو ئایه تانه ی قورئانی پیروژ مروف
 پیویستی به دابین کردن ی زانیاریه کی هه مه لایه نه ی
 گشتگیری هه یه، مه به ستی من له مه وسوعه ی زانیاری ئه و
 مه وسوعه یه که زۆربه ی یاساکان له خو ده گریت.

من خۆم زاراوهی "زانست" به و واتایه به کاردینم که
 راست و دروست دامه زرايیت. ئه و زانستهی من گهره کمه
 له بارهیه وه بدویم ئه و بیردۆزو تیۆرانه ناگریته وه خوی که
 بۆ ماوهیه ک هۆکاریکی یارمه تیده ر ده بن بۆ شیکردنه وه و
 شروقه کردنی چه ند دیاردهیه ک یاخود زنجیره دیاردهیه ک
 له پاشان هه لده وه شیینه وه. لیڤه دا ده مه وئ بلییم هر
 خودی راستیه زانستییه سه لمیندراوه کانه که ئه و
 تیۆرانه هه لده وه شیینه وه به شیوهیه کی بنه پره تی من
 ده مه وئ ته نیا لایه نه لهیه ک چوه کانی به یانه کانی قورئان
 و زانستی نوئ دیراسه بکه م، دوباره ده مه وئ بلییم که ئه و
 زانستهی من ده مه وئ سه لماوه و چی تر ئه وه هه لناگری
 گفتوگۆی زیاتری له سه ر بکه ی، جا بۆیه له هه رشوینیک
 که راستیه زانستییه کان، که هیشتا ۱۰۰٪ دانه مه زراون،
 ده خه مه پوو به دلنیا یی ئه و خالانه پوون ده که مه وه
 له مه ش زیاتر، ده بی ئه وه ش بلییم که هه ندی به یانی
 ده گمه ن له قورئاندا هه ن، تا کو ئیستاش زانستی نوئ

نه يتوانيوه ئيسپاتيان بکات، به لام له نه زهري زانايان
 پووداني ئه وه قيقه ته شاروانه شتيکي نزيکه له
 داهاتوودا: نمونه يه ک بو نه مه ئه وه يانه ي قورئانه که
 ده فهرمويت: " ناو سه رچاوه ي ژيانه " يان " ژيان له
 ئاوه وه سه رچاوه ي گرتووه " نمونه ي دي وه ک " له
 شويينيکي بونه وهر، زه وي يه کي دي وه ک هي ئيمه هه يه ".
 له گه ل ئه وه شدا نابي ئه وه بوچوونه زانستي يانه وامان
 لي بکه ن، ئه وه راستي يه له بير بکه ين که قورئان کتبيبيکي
 ديني يه، نه ک کتبيبيکي زانستي پروت. خاليکي دي ئه وه يه
 بي گومان نابي چاوه ري بکه ين که قورئان ته نيا
 مه به ستيکي زانستي سه د له سه دي هه بي. هه رکاتي مروف
 ويستي له پرۆسه کاني دروست بوون و ديارده سروشتي يه
 بي کو تاي يه کان ورد بيت هه وه، به شيوه يه کي سروشتي
 مه يلي بو ئه وه ده چي که دوپاتي قودره تي خوي گه وره
 بکاته وه. ئيمه له نيو ئه وه هه مو سه لماندانه دا ده توانين
 هيمايه کي ناراسته وخو بدوزينه وه بو ئه وه به لگه نه ويستانه ي

له گه ل زانیاری زانستی نوټ یه ک ده گرنه وه . نه وهش
 بی گومان به هره یه کی دی خوی گه وره یه بو مروف که
 ده بی پونا کی دینه کی له چه رخی کدا بگه شیته وه که
 زانستیانه بیه چه ی داپیژراوه و نیلحادی ماددی یه ت ده یه وی
 له سه حسی بی باوه پ به خوا نه بوون ده سستی
 به سه ردابگری. له سه راپای لی کولینه وه که مدا هه میشه
 هه و لم داوه که بابه تی بم. له و باره وه، له و باوه په دام
 که سه رکه وتنم به ده ست هی ناوه هه روه ک چو ن نه و
 دکتوره ی بابه تی یانه فایلی نه خوشه کی ده کاته وه بو
 نه وه ی بگاته نه و حال ته ی که بتوانی جو ری نه خوشی یه که
 دیاری بکات. لیژده دا پیویسته نه وه بدرکینم که له سه ره تا،
 باوه پ به نیسلام نه بوو پی به ری هه نگاهه کانمی ده کرد،
 به لکو ته نیا که پانیکی ساده به دوی راستی بوو. به لی
 به شیوه یه کی سه ره کی هه ر " راستی " بوو، نه و
 راستی یه ی که هه ر نه و ساته ی له لی کولینه وه که م بوومه وه
 به ره و نه وه ی بر دم که نه وه ی من به لی کولینه وه

گەشتومەتی، لەقورئاندا بەشیوەیەکی وەحی بۆ
 پیغمبەر ﷺ هاتوو. ئێمە کە لەو بەیانە زانستی
 ئامیزانەی قورئان ورد دەبینەو کە تازە بۆ مۆف پاستیە
 زانستیەکان بە دەرکەوتوون تەنیا بۆ ئەوێ نیە کە
 پاستی زانستی تۆماریکەین، بەلکو ئەوێش پوون
 دەکەینەو کە مۆفی چاخەکانی پیشوو تەنیا لەواتا
 ئاشکراکانی ئەو دەقە گەشتوون. لەوانە، هەندێ
 وازەن بێن کە چۆن ئەو دەقە شاروانەیی نیو قورئان لە ژێر
 کارامەیی دەستی مۆف پزگاریان بوو؟ بەواتای چۆن
 دەسکاری نەکران؟ دەزانیت بۆ هیچ شتیکی ئاوا
 نەکراو، چونکە بچووکترین گۆرانکاری لە دەقەکاندا
 بەشیوەیەکی ئۆتوماتیکی ئەو یە کەرتنە توندوتۆڵەیی،
 کە سیمای دەقەکانی قورئانە، تێک دەچوون ((٤)).
 لەلایەکی دیش، ئەگەر هەر دەسکاری یە ک بکری ئێمە
 زاناش ناتوانین بەپاشکاوێ هاو ئاھەنگی ئایەتەکان و
 زانستی نوێ پیاڕیزین. بەیانەکانی قورئان زۆر بەرێک

وپيكي چه سږ كراون ده قاوده ق له چاوديريكي پاك ده چي،
 نه مه ش په سه نيتي قورئان درده خات. قورئان كتيبكي
 پي نويني په مروف له پريگاي وه چي وه، كه نزيكي بيست
 سالي خاياند، پي ئاشنا بووه. ((٥)) ئه وه چي په ش
 دووماوه ي دريژي پيش كوچ كردن وپاش كوچ كردني
 خاياندووه. نه مه ش واي كردووه كه لايه ني زانستي له نيو
 سه راپاي قورئاندا په نگ بداته وه. له باري ديراسه كردنيكي
 وهك ئه وه ي ئيمه پي ه لساوين پيويسته ده قه
 قورئاني په كان دووباره به گويره ي بابه ت سورپه ت دواي
 سورپه ت پولين بكه ين، كه وابي چون ده قه كان دابه ش
 بكه ين؟! من نه متواني هيچ ئامازه يهك له قورئان
 بدوزمه وه پيشنياري پولين كردنيكي تايبه تي بكات، هر
 بويه بريارم دا ده قه كان به گويره ي پولي ني خوم پيش
 كه ش بكه م له پولينه كه مدا بوم دركه وت كه يه كه م بابه ت
 لي بكوئمه وه بابه تي " دروست بوون " بيت. ليړه دا
 به پيويستم زاني كه به راوردك سازبده م له نيوان ئه و

ئاياتانى ئامازە بۆ مەسەلەي لەدايك بوون دەكەن لەگەل
 نەو فيكرە گشتىيە زانستيانەي ئەمەق لەسەر دروست
 بوونی بوونەو ەردا ەن. لەپاشان ئايەتەكانم لەژێر ئەو
 ناوێشانانەي خوارەو ە دابەش كردووە: ئەستێرەناسی،
 زەوی، جیھانی گیانەو ەرو پووەك، مەرق و دروست بوونی
 مەرق بەشیو ەيەكي تايبەتي. ئەو ەي شایانی باس بێ ئەو
 بابەتي دواو ە شوینیکی زۆر گرنگی لە قورئان دا بۆ
 تەرخان كراو ە. بۆئەو ەموو ناوێشانە سەرەكيانە،
 دەشی ناوێشانى لاو ەكیش زیاد بكرین، سەرەپای
 ئەمانەش بەشتیكي سوودبەحشم زانیو ە كە لەپوانگەي
 زانستی نوێو ە بەراوردیك لەنیوان چیرۆكەكانی قورئان و
 ئینجیل لەبارەي بابەتي و ەك دروست بوون و تۆفانەكەي
 نوح و كۆچرەو ئەنجامبەدەم.

بابه تی یه که م:

دروست بوونی بونه وەر

باجارتک به ديقه ته وه له دروست بوونی بونه وەر
 وردببینه وه هر وهك چۆن له قورئان وینە ی کیشراوه . له و
 وردبونه وه دا فکړه یه کی گه لیک گرینگمان بۆ دهرده که وئ
 نه ویش خالی له یه ك نه چووی قورئانه له گه ل ئینجیل .
 قورئان نه و فکړه گشتی یه باوه ی پوژئاوا پرته ده کاته وه
 که نوسه رانی پوژئاوا، بۆ که م کردنه وه له به های قورئان
 له هه موو پوویکه وه، به نه نقه ست جهخت له سر نه وه
 ده که ن که قورئان وئینجیل وهك یه کن. کاتیک دهر باره ی
 دروست بوون و بابته کانی تریش، ده دوین
 پوژئاوا یی یه کان به توندی بانگاشه ی نه وه ده که ن که محمد
 ﷺ هېچی پی نه بووه ته نیا شیوازه گشتی یه که ی ئینجیلی
 کوپی کردوته وه . بۆ نه وه ی نه و گومانه په دبکه ی نه وه و با

به راوردیك له نیتوان ئه و شهش پۆژهی دروست بوونی
 بونه وه رو ئه و پۆژه زیادهی حه سانه وهی خوابکهین
 هه روهك له ئینجیل هاتوه، له گه ل ئه و ئایه تی سوره تی
 الأعراف: ﴿إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي
 سِتَّةِ أَيَّامٍ﴾ الأعراف: ٥٤ "په روه ردگاری ئیوه -الله-یه
 که ئاسمانه کان و زهوی له شهش پۆژدا دروست
 کردوه" ((٦)) پیویسته هه رزوو ئه وه پوون بکهینه وه
 که توێژینه وه نوییه کان جهخت له سه ر لیکدانه وی زاراوه ی
 - آیام - ده که ن. ((٧)) هه ندیک زاراھی "آیام" به "ماوه
 درێژه کان" یاخود "چه رخه کان" تی ده که ن، ئه مه ش ئه وه
 ده که یه نی که "آیام" به واتای ماوه ی ٢٤ کاتر میتری ئاسایی
 زیاتر بیت. ئه وه ی من له لیکۆلینه وه که مدا بۆم ساغ
 بۆوه -که خۆی له خۆیدا گرینگییه کی بنه رپه تی هه یه -
 ته واو به پچه وانه ی ئینجیل، قورئان جهخت له سه ر زنجیره
 زه مه نی دروست بوونی زهوی و ئاسمانه کان ناکات، بۆیه
 ده میك قورئان به شیوه یه کی گشتی له باره ی "دروست
 بوونه وه" ده دیوت ئاماژه بۆ هه ردوولا ده کات: جارێک

ناماژه بۆ ئاسمانه كان پيش زهوى دهكاته و جاريكى تر
 پيشتر ناماژه بۆ زهوى دهكاته ((٨))، ئه و پاستى يه ش له و
 نايه تهى سوره تى طه هاتوو: ﴿تَنْزِيلًا مِّنْ خَلْقِ الْأَرْضِ
 وَالسَّمَاوَاتِ الْعُلَى﴾ طه: (٤). "سروش له خواوه يه كه
 زهوى و ئاسمانه به رزه كانى ئافران دووه" له پاستى دا، ئه و
 فيكره گشتى يه له باره ي ئاسمان و زهوى له قورئان دا
 هاتوو له يه كه نزيك بوونه وهى پيش كه وتن و په ره سه ندى
 ئاسمانى و زه ميني ده گه يه نى. هه قيقه تى كى ره هاى تر كه
 له قورئان دا هاتوو ده لى بونه وهر له سه ره تا كوتله يه كى
 گازى - دوو كه ل - ي بى وينه بووه:

ره گه زه كانى له به را يى دا تى ك چرزاون وله پاشان له يه كه
 جودا بوونه ته وه. ئه و فكره گشتى يه ده ر باره ي
 نه وراستى يه قورئان و زانستى نوئ له سوپه تى فصلت
 نايه تى ((١١)) ته عبيري لى كراوه: ﴿ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ
 وَهِيَ دُخَانٌ﴾ ((خودا پووى كرده ئاسمان، له كاتى كدا
 ئاسمان دوو كه ل بوو))، هه مان فكره له سوره تى الانبياء

ئايەتى (۳۰) هاتوو: ﴿أولم يرى الذين كفروا أن السماوات
 والأرض كانتا رتقا ففتقناهما وجعلنا من الماء كل شيء حي
 أفلا يؤمنون﴾ الأنبياء: (۳۰) ((ئايا بى باوه پان نابينن كه
 ئاسمانه كان و زهوى له نيو يهك بوون له پاشان له يه كمان
 جودا كرده وه)). ئه و پرۆسەى له يك جودا بوونه وهى
 ئاسمانه كان و زهوى بوو به هۆى دروست كردنى
 دوو جيهان. ئه و بۆچوونهش دوازه جار له قورئان دا
 هاتوو. يه كه م جار يه كه م ئايەتى سورهتى الفاتحه ى
 بىكهيتناوه: ﴿الحمد لله رب العالمين﴾، ((سوپاس بۆ خوداى
 پهروهردگارى ههردوو جيهان)) ((۹)) ئه وه موو ئايەته
 قورئانى يه هيج ناكۆكى يهك له گه ل بىرو بۆچوونى زانستى
 نوئى پىك ناهيتنن به لكو زانستى نوئيش ئه و پاستى يه
 قورئان دووپات ده كاته وه كه پىشتى ته ميك هه بووه،
 له پاشان پرۆسەى له يهك جيا بوونه وهى په گه زه كان پوى
 داوه. ((۱۰)) ئه و ته قينه وه يه (له يهك جودا بوونه وهى
 ئاسمان و زهوى) بوو به هۆى دروست بوونى

گالاكسى (كهوكه بهكان)، له پاشان كه نه مانهش دابهش
 کران، نه ستیره کان په یدابوون، له وانیش نه جرامه
 ناسمانی په کان په یدا بوون. سهره پای نه وهی که قورئان
 باس له دروست بوونی هردوو جیهانی ناسمانه کان و
 زهوی دهکات له هه مان کاتیش ناماژه بو نیوانی نه و دوو
 جیهانهش دهکات هه روه که له سوره تی الفرقان
 ثابته تی ((۵۹)) هاتوه: ﴿الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
 وَمَا بَيْنَهُمَا﴾، ((خوا نه و خواجه په که ناسمانه کان و زهوی
 دروست کردوه و هه روه ها شته کانی نیوانیشیانی دروست
 کردوه))، دروست بوونی نه و نیوه ندهش له گه ل دوزینه وه
 نوی په کانی پرده کانی ماده په کده گرینه وه که له دهره وهی
 سیسته مه کانی نه ستیره ناسی دا هه ن. نه و پوانینه
 گشتی په به د لنیایی په وه بو مان پوون ده کاته وه که چوون
 قورئان و زانیاری په کانی زانستی نوی له گه ل په ک ده سازین
 و هاوئا هه نگی پیک دینن.

به پیچه وانه وه که له کاتیکدا نیمه له قوناغه په کبه دواي
 په که کانی دروست بوونی بونه وهر له ئینجیل ورد ده بینه وه

دەگەينە ئەو ئەنجامى كە ئەو دەقانى بە ھىچ جۈرئىك
 لەگەل زانستى نوئ تىك ناكەنەو. بە تايىبەتى ئەو دەقى
 ئىنجىل كە دروست بوونى زەوى (لە پۇژى سىيەم) وە پىش
 دروست بوونى ئاسمانەكان (لە پۇژى چوارەم) دىخىت.
 كە چى ھەر چ نەبى شتىكى باو ھەيە دەلى ئەستىرەى
 ئىمە (زەوى) لە ئەستىرەى خۆيەو (خۆر) ھاتووە.

ئا لىرەدا، چۆن دەبى ئەو ھەمان بە خەيال دابى كە ئەو
 مرقەى ئىلھامى لە ئىنجىل وەرگرتبى، نوسەرى قورئان
 بى؟! چۆن ئەو مرقە لە خۆيەو دەتوانى دەقى ئىنجىلى
 راست بکاتەو و چەمكىكى گشتى بە دەست بىنى كە
 پەيوەندى بە دروست بوونى بونەو ەرەو ھەبى؟!
 لە كاتىكدا ئەو چەمكە زانستىيەى كە محمد - ﷺ -
 ھىتاي بە چەندان سەدە دواى مردنى خۆيشى كەس دەركى
 پى نەكردووە؟!

بابه تی دووهم

ئەستېره ناسی: رووناکی و جولانەوه

هەر کاتیگ لهو بابەتە ورد دەبمەوه، ئەوا یەكسەر دەست پیشخەری قورئان خۆی دەسەپیتی. ئەو وەسفە قورئان بوو ئەستېره ناسی لەپاستی دا نابێ و لە پەژئاوایی یەکان بکات کە دان بەو پاستی یە نەنێن، چونکە هەر هیچ نەبێ عەرەبەکان لەبوارێ ئەستېره ناسی بەماوێکی درێژ پیش ئەو پوپی یەکان چەندان دۆزینەوێ گرینگیان ئەنجام داوه. ئەم هەلوێستەش لەپاستی دا فکری یەکی چەوتی بیۆینە یە کە لە نەزانی و بیژاگایی لە میژوو سەرچاوهی گرتووه. لە قوناغی یە کەمدا، ماوێکی زۆر بەسەر هاتنە خوارەوێ قورئان بەسەرچوو ئەوسا

زانست له ولاتى عه ره به كان په ره ی سه ند . له قوڼاغی
دووه مدا، نه و زانسته ی له شارستانی ئیسلامی دا له پوپکه
بوو نه یتوانی بواریک بۆ مرؤف فه راهم بینى بۆ نه وه ی
چند به یانیک، وهك نه وانه ی له قورئان دا هه ن، له باره ی
ئاسمانه كان بنووسن. لیږه دا جاریکى تر بابته که زؤر
فراوانه، بۆیه هه ر هیڼده ده شیم که فکره گشتی یه که
بخه مه پوو. کاتیک ئینجیل له دوو پۆناکی ده سترکرد "

خۆر" و " مانگ " - که قه باره یان جیاوازه - ده دوی،
نه و قورئان به به کاره یتانی دووسیما ی جیاوازه وه
له یه کیان جیا ده کاته وه: پۆناکی - نور - بۆ مانگ و
گورزه پۆناکی - سراج - بۆ خۆر ((۱۱)). مانگ
جهسته یه کی جامیده و پۆناکی ده داته وه به لام هه رچی
خۆره دامه زراویکی ئاسمانی یه و له بارى سوتانی
هه میشه یی دایه و سه رچاوه ی پۆناکی و گه رمی یه .

و شه ی " نه ستیږه " - نجم - هه میشه و شه یه کی
وه سفی له دوا دیت و دیارده خا که ده سوتی و خوی

دەسوتىنى دەمىك دېر بە تارمايى شەو دەدات. ئەو
 وشەيەش كە ئەو دەورە دەبىنى وشەي "ثقب" ە.
 لە قورئاندا وا پىدەچى وشەي "كوكب" ئەو
 كاكىشانە بگەينى كە دامەزراوى ئاسمانىن وشەوق
 دەدەنەو، بەلام وەك خۇرپۇناكى بەرەم ناهىن((۱۲)).
 ئەمۇ دەركەوتوۋە كە چۇن دامەزراۋە ئاسمانىيەكان
 بەھۇى شوينەكانى ئەستىرەكان لەنىو بازىيەكى
 دياركراودا ھاوسەنگى پىك دەھىنن. ھەرۋەھا نابى دەورى
 تىكچۇرانى ھىزە راكىشەرەكانىش لەبىر بگەين
 كەپەيوەندىيان بەچەندىتى و خىرايى جولانەوۋەى ئەو
 دامەزراۋانە ھەيە. بەلام بابزانىن كەبنەچەى ئەو
 ھاوسەنگىيە لەقورئانى پىرۇز بە وردى وەسفىلىنەكراۋە.
 ئەوۋەتە قورئان لەسورەتى الأنبياء ئايەتى((۲۳)) ئامازە
 بەو پاستىيە دەكات كە تەنھا تازە لەپۇزگارى ئەمۇ كە
 زانست لەپۇپكەدايە، دەركى پىدەكرى: ﴿وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ

الليل والنهار والشمس والقمر كل في فلك يسبحون ﴿٣٣﴾
الأنبياء: (٣٣)

"هر خوايه كه شه و و پۆژ و خۆر و مانگی دروست
کردوووه و ههريه كه و له خولگه ی خۆی ده خولیتته وه."

ئەو وشە عه ره بی یه ی كه ته عبیر له و جولانه وه یه
دهكات، وشه ی "سبح" یه كه له دهقه قورئانی یه كه دا به
"یسبحون" هاتوو. ئەو وشه یه فكره یه کی گشتی
له باره ی جولانه وه له خۆ گرتوو. جا با ئەم جولانه وه یه،
جولانه وه ی قاچی مۆفّیک بی له سه ره وی یان
جولانه وه ی ته نّیک بی له ناو ئاودا. له باره ی جهسته
ئاسمانی یه كانه وه، مۆفّ ناچار ده بی كه وشه په سه نه كه
به گویره ی واتا بنه په تی یه كه ی خۆی ته رجومه بكات
كه نه ویش به و شیوه یه دیت: "گهشت به جوولای خودی
خۆی بکه ی". له وانیه وا زهن به ری كه وه سف كردنی
ماوه ی زه مه نی شه و و پۆژ مه سه له یه کی ساده وسانابی،
به لام له پاستی دا وانی یه، چونكه نه و مه سه له یه له قورئان دا

به زمانیک ده ربړاوه نه مړوکه جیگای بایه خ وگرنگی پیدانه،
 قورئان کرداری "کور" له سوره تی الزمر نایه تی ((۵)) بؤ
 وه سف کردنی نه وړیگایه به کار دینی که شه و خوی له پوځ
 ده پیچی و پوځیش هه مان پڼگه له به رامبه ر شه و دا
 ده گړته بهر. به گویره ی واتای بنه پته تی کرداره که ش
 "کور" نه و مه سه له که بریتی یه "پوپه به ستن
 له چوارده وړه ی سر".

نهمه ش له یه ک چوونیک ی زیندوو ده به خشی، چونکه
 له سه رده می هاتنه خواره وه ی قورئان دا، زانیاری پیویست
 له باره ی نه ستیره ناسی یه وه هینده نه زانرا بوو که مړوځ
 نه مړو له مه سه له که حالی بی. نه مه و له قورئان دا باسی
 په یدابوونی ناسمانه کان هه روه ها فکره ی دابین کردنی
 شوینیک ی چه سپاو بؤ خوړیش هاتووه. نه و راستی یانه ش
 ده قاو ده ق له گه ل فکره زانستی یه نوی یه کاند ته بایی یه کی
 ته و او پیکدینن. له و باره یه وه قورئان باسی زور شتی تری
 تیدایه وه ک فراوان بوونی بوونه وهر ((۱۳)) هه روه ها شیان ی

مړوف بۆ دهست به سه راگرتنى بوشايى ناسمان. هەر لهو
 پوانگه وه به هوى پيشكه وتنى ته كنه لوژياى نوى وه مړوف
 توانى گهشت بۆ سه ر مانگ بكات. تاويك به دلنيايييه وه
 نه و نايه تهى سوره تى الرحمن ده خوينايه وه، يه كسه ر بير
 ده بوژايه وه و به رامبه ر مه زيناى په روه ردگارى مه زن
 دهسته وه سان ده بى: ﴿يا معشر الجن والإنس إن استطعتم
 أن تنفذوا من أقطار السماوات والأرض فانفذوا لا تنفذون
 إلا بسلطان﴾ الرحمن: (۳۳)

"نهى كۆمه لى جنۆكه و مړوف نه گه ر توانيتان بچنه
 جه مسه ره كانى ناسمانه كان و زه وى، بپښ به لام ناتوانن
 بچن ته نيا به ئيرادهى خوا نه بى" بى گومان، سه رچاوهى
 نه و هيزه ش هەر خواى گه وړه يه. بابته تى سه راپاي
 سوره ته كه داواكردنه له مړوف كه به خوى دا بچيته وه و
 دان به چاكه كانى خواى گه وړه دابنى بۆ مړوف و
 مړوفايه تى.

بابه تی سی یه م:

زه وی

بائیستا بیینه سه ر باسی زه وی و به دیکه ته وه نه و
 نایه ته ی سوره تی الزمر بخوینینه وه:

﴿ألم تر أن الله أنزل من السماء ماءً فسلكه ينابيع في
 الأرض ثم يخرج به زرعا مختلفا ألوانه﴾ الزمر: (۲۱)

"نایا ئیه ناینین که خودا له ناسمانه وه ئاوی
 باراندوه وه هر نه و ئاوهش به ناو کانیاوه کاندای بۆ زه وی
 بردوه؟ له پاشان هر خودا خوی کیلگی به پیت و
 پهنگی جیاوازی لی پیک هیناون بۆ نه وه ی پوهه ک سه و
 بیت."

نه مرق له چه رخی ئیمه دا نه و بیرۆچکانه ته واو ئاسایین
 بۆ ئیمه، به لام نابیی نه وهش له بیر خۆمان بیهین که نه و

بیرۆچكانه ماوه یه کی زۆر بهر له ئیستا نه زانراون و مړوف
 په ی پی نه بردوون. هه موو زانیاری ئیمه له باره ی ئه م
 خاله وه ده که پیتته وه بۆ سه ده ی شاسزده هه م ئه ویش
 کاتیک بیرنارد پالیس وه سفیکی وردی له باره ی
 سوپاندنه وه ی ئاو پیشکهش کرد. (به واتای بهر له بیرنارد
 کهس ده رکی به پاستی ئه و مه سه له یه نه کردبوو).

پیش دۆزینه وه که ی پالیس، خه لک له باره ی
 بیردۆزیکه وه ده دوان، به گویره یی ئه و بیردۆزه: له ژیر
 کاریگه ری "با"، ئاوی ئوقیانوسه کان به ره و نیوه وه ی
 کیشوه کان ده خشان و له پاشان له پی ی گه پیک میزنه وه
 به ره و ئوقیانوسه کان ده که پانه وه، له چه رخی ئه فلاتونه وه
 ئاوی لئرابوو تاتاریۆس. له سه ده ی حه فده می زاینیش،
 پیتۆلیکی وه ک دیکارت باوه پی به و تیۆره هه بوو. ئه مه و
 تا کو له سه ده ی نۆزده هه میش مشتومر له سه ر تیۆره که ی
 ئه رستۆ هه ر درێژه ی هه بوو. به پی ی تیۆره که ی
 ئه رستۆش: ئاو له ئه شکه وتی چیا سارده کانه وه

چېرډه بېته وه و له نه نجامدا گومي ژير زه مينی پيك دينی كه
 ناو ده دهنه كانی په كان، نيمه نه مړو ده زانين كه پزاندينی
 ناوی باران نه و كرداره به پړيوه دهبات. نه گه ر په كيك
 به ووردی به راوردیك له نيوان ناو زانی - هايديولوی - نوی
 و نه و هو به يانه زورانهای قورنان له و بابه ته بگات، نه و
 له دان نان به هاوئا ههنگی و سازانی قورنان و ناو زانی نوی
 هيچی تری بؤ ده رناكه وی .

له زه وی ناسی دا تازه دیاردهی پتچاوپتچی زه وی
 دوزراوه ته وه، وا زه ن ده بریت كه نه و دیاردهی شپوهی
 زنجیره یی چیاکانی پيك هینابی. هه مان بؤچوونیش
 سه باره ت به بهرگی دهره وهی زه وی، كه له سه ده فیکي
 په ق ده چی، دروسته. مروفیش له سر نه و بهرگه په قه ی
 زه وی ده ژیت.

نه و هه رچی چینه قووله كانی تری زه وین، نه و گه رم
 و شلن و قاقړيك پيك ده هینن به كه لکی هيچ جوره ژيانيك
 نایه ن. هه روه ها شتيکی به لگه نه ويسته، كه چه سپاوی

چیاکان په یوه نډی به دیارده ی بهرز و نرمی زه وی په وه
 هه یه، چونکه هر پتچاو پتچی زه وی په که پتویسته
 بناغه په ک بۆ بهرزو نرمی زه وی دابرژئی که چیاکان پتک
 دینن.

بانیستا به راوردیکی ئه و فکره نوی تپانه له گه لّ نایه تیک
 له نیو هه موو ئه و نایه تانه ی قورئاندا بکهین که له و
 بابه ته وه ده دوین. ئه و نایه ته ش نایه تی (٦ و ٧) ی
 سوره تی ((النبأ)) ه: - ﴿الْم نَجْعَل الْاَرْض مِهَادًا﴾ (٦) والجمال
 اوتادا (٧) ﴿النبأ: ٦-٧.

" نایا نیمه زه وی مان نه کردوته شوینی ژیان و گوزران
 و چیاکانیشمان له زه وی چه سپ نه کردوه؟ سنگه کان -
 اوتاد - که به ناو زه وی دا ده چن، وه ک ئه و سنگانه ن که بۆ
 چه سپ کردنی په شمال به کاردین، بناغه قول هکانی
 پتچاو پتچی زه وی پتک دینن. لیږه دا، هه روه ک
 له بابه ته کانی تریشدا، ئه و مرقفه ی به چاویکی بابه تیانه له و
 مه سه له برهوانی ئه وای بیگومان زوو ده رک به وه ده کات که

ئەو زانىيارىانەى نىۋ قورئان لەگەل زانىيارىيەكانى زانستى
 نوى ھىچ ناكۆكى و ناتەبايى پىك ناهيىنن، بەلكو لە ھاو
 ئاھەنگىيەكى ھارمۆنى دان. وىپراى ئەمەش، بەش بەحالى
 خۆم لە سەرەتاوہ واقم وپما كەبىنيم چەند ئايەتيك
 لەقورئان باس لەشتە زىندووہكانى جىھانى پووہك و
 گيانەوہر دەكەن بەتاييەتى لەبارەى لەدايك بوونەوہ.
 پىويستە جاريكى تر داكۆكى لەو پراستىيە بكەم كەتەنيا
 لەچەرخى نوىدا بەھۆي پيشكەوتنى زانستى توانراوہ
 ناوہپۆكى زانستى ئەو ئايەتانە بۆ ئيمە دەريكەوى.

زۆر ئايەتى تر ھەن، كەتيگەيشتتنيان لەپوالەتدا
 ئاسانتەر، بەلام ھەريەك لەو ئايەتانە واتايەكى
 بايۆلۆژى لەخۆ گرتووہ و ئەو لايەنەش بايەخ و گرنكىيەكى
 زانستى گەورەى ھەيە. ئەو پراستىيە زانستىيەى سەرەوہ
 لەسورەتى ((الانباء)) بەيان كراوہ: ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كَيْلَ
 شَيْءٍ حَمِيٍّ أَفَلَا يُؤْمِنُونَ﴾ (الانباء: ٣١)

" ئىمە لەئاوۋە ھەموو شتىكىمان زىندوو كىردوۋە،
 ھىشتا باوۋە ناھىتن؟ " زانستى نوپىش دووپاتى ئەو
 دەكەت كە يەنچەى ژيان لەئاوۋە ھەى. لە سەردەمى -
 محمد-((ﷺ)) لە ھىچ ولاتىك پوۋەك زانى ھىندە پىش
 نەكەوت بوو كە جارى ئەو بەدات بەشى مىۆ نىر لە پوۋەكدا
 ھەى. كەچى ئەو پاستىيە، ئىمە لەئايەتى(۵۳)ى
 سورەتى((طه)) بەرچاومان دەكەوى: ﴿وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ
 مَاءً فَأَخْرَجْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْ نَبَاتٍ شَقٍ﴾ طه: ۵۳ " خوا
 باران لە ئاسمانەو دەبارىنى بۆئەو ھەى بەھوى ئەو
 نارانەو ھەموو نىرو مىيەك لەگىاو پوۋەكى جۆراو جۆردا
 دروینى. "

تازە ئاستى زانىارى ئىمەى مروف گەىشتۆتە
 پەدەىكى بەرز كە بتوانى دەرك بەو بەكات كە ميوە لەو
 پوۋەكانەو ھەبەرھەم دى كە سىماو تاييەتمەندىتى
 جنسىيان ھەى(ميوە لەگولكى نەزۆكى ۋەك مۆزىش
 پەيدا دەبى) ئەو پاستىيە زانستىيە بنبەستەش

له نایه تی (۲) ی سورته تی الرعد: ﴿ومن کل الثمرات جعل
 فیها زوجین اثنين﴾. "خوای گه وره له هه موو میوه یه کی
 پووه کی جوړاو جوړدا، جووته ی دوو به دووی
 پیکهیناوه".

کرداری دروست بوونیش له گیانه وهر و مړوف دا له یه ک
 نزیکن. ئیمه له مه و دوا به وردی له هه ردوولا ده کولینه وه.
 له بواری فسیولوزیدا تاکه نایه تیک هیه که بۆ من
 گرنگی یه کی پاده به ده ری هیه. هه زار سال بهر
 له دوزینه وه ی کرداری سوپانی خوین و نزیکه ی سیژده
 سه ده ش پییش نه وه ی مړوف بتوانی فامی نه وه بکات
 که چی له گه ده پووده دات بۆ نه وه ی بیسه لمینی که به
 هو ی کرداری مژینی هه رسکردنه وه نه دنامه کان ناو
 ده درین، نایه تیک له قورئاندا به وردی وه سفی ژیده ری
 پیکهیناوه ره کانی شیر ده کات. نه و وه سفه ورده ی
 قورئانیش له گه ل بیرو بۆ چوونه گشتی یه کانی نه مړوکه دا
 ته بایی و هاونا هه نگی یه کی ته واو پیکده هیتن بۆ نه وه ی

زیاتر له و نایه ته بگین، ئه واهه بهی بزاین که کاردانه وهی
 کیمیایی له گه ده پووده ده ن له پاشان هر له وپوه وهش
 ماده کان له پښتای نیرامیکی نالوزه وه له خوراکه که وه
 جیا ده کرینه وه. هندیك جار نه و کرداره له پښتای
 جگړه وهش مه یسه ده بهی، بی گومان نه وهش
 ده وسیتته سه سرشوشی کیمیایی ماده کان وه.
 خوینیش له لایه ن خویه وه نه وه موو ماده کان به وه موو
 نه دمه کان له ش ده گوازیته وه. پښته شیرده ره کانی
 به ره م هینه ری شیر له نیو نه وه موو نه دما نه دان.
 بهی نه وهی دریزه ی بده نیی، ده توانین به شیوه یه کی
 سه ره کی بلین که هندی ماده، که له ناوه پوکه کانی
 که ده وه به ره و مولووله کانی دیواری که ده وه دین، جگړه ی
 خوین هله ده ستی به گواستنه یان به وه موو نه دمه کانی
 له ش. نه و چه مکه ته واهه ده رکی پی ده کری و سه نگی خوی
 وه ده گری نه گه ر بیتو بتوانین ته واهه له نایه تی (۶۶) ی
 سوره تی ((النحل)) حالی بین: ﴿وَإِنْ لَكُمْ فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةٌ

نسقيكم مما في بطونه من بين فرث ودم لبنا خالصا سائغا
 للشاربين ﴿النحل: ٦٦﴾ "دەبى ئىۋە ئەى مەۋف پەندە
 عىبەت لەمەپ و مالات ۋە رىگرن كە بە فەرمانى خەى
 كەۋرە لەناۋ سكى مەپ مالات لەنىۋان خەىن و خەراكدە
 شەرىكى پاك و خەش دەردەچى بۇ ئەۋانەى دەىنەش.

بابه تی چواره م:

خه لق کردنی مروف

بابه تی خه لق کردنی مروف له قورئاندا به ره و
چه نده ها به یان و بریارمان ده بات. هه ره ها قورئان
په وه په وی زانایانی کورپه له زانی راده وه سستی که له مه
خه لق کردنی مروف ته نها جهخت له سه ره ته فسیر و
لینکدانه وهی مروف ده که ن. تا کو زانسته بنچینه یی به کان،
که ها و کاری زانیاری به کانی مروف ده که ن له باره ی
بایولوزی، نه هاتنه کایه وه به شیوه به کی تایبه تیش وردبین
دانه هینرا، مروف نه ییتوانی له وه مه موو به یانانه ی نیو
قورئان بگات. نه و راستی به موله قه، سورترمان ده کات
له سه ره پای پیشوومان. چونکه به هیچ جوریک ژیری مروف
ناسه لمینی، که نه وه مه موو به یانانه که تازه به تازه مروفی

سەردەمى نوڧ لەپىڭاى دەزگا زانستىيەكان لى
 تى دەگات، مروفىكى بەرايى چەرخى ھەوتەمى زايىنى
 داھىيىنابى. ئەمە ھىچ شتى نىيە كە دووپاتى ئەو بەكات
 كە مروفەكانى پۆڭھەلاتى ناوھەراست و جەزىرەى عەرەبى
 لەبابەت دروست بوونى مروفەو شتىكى زياتريان
 لەمروفەكانى ئەوروپا يان ھەر شوپىنىكى دى جىھان زانى
 بى. ئەمە لەنىو موسلمانان كە سانىكى زۆر ھەن كە
 خاوەن زانىارى زۆن ھەم لەبارەى قورئانەو ھەم
 لەبارەى زانستى سروشتىيەو، ئىستا ئەو زانايانە تەواو
 دەرك بەو لەيەك چوونانەى نىوان ئايەتەكانى قورئان - كە
 لەبارەى خەلق كردنى مروفەو دەدوین - و زانىارىيەكانى
 مروفەكەن. بەش بەحالى خۆم، قەت قسەى ئەو
 موسلمانە ھەژدە سالىيەى سعودىيە لەبىر ناكەم كە لە
 بارەى خەلق كردنى مروفەو بە پشت بەستن بە قورئان
 ھەلامى سەرچاوەيەكى دەدايەو. لاو موسلمانەكە
 ئاماژەى بۆ ژىدەرەكە كەردووتى: " ئەم كىتەبە - قورئان
 - ھەموو زانىارىيەكى سەرەكىمان سەبارەت بە مەسەلەى

خەلق كۆردىنەنە پىدە بەخشى. ئەمەس كاتى لە قوتابخانە
 بووم، مامۇستاكان لە سۆنگەي ئايەتەكانى قورئانەنە
 بۆيان شىدە كۆردىنەنە كە چۆن مندا لى دايك دەبى كەچى
 كىتەبەكانى ئىو سەبارەت بە پۆشەنبىرى جنس چىغ
 چووينەنە!"

لەو خالەدا ئەو دەينى كە ھەلۋەستەيەك بىكەين
 بەوھى لە سەردەمى ھاتنە خوارەوھى قورئاندا زۆر
 باوھى پىلا ھەبوون كە پىر بوون لە خەرافات و ئەفسانەدا،
 بەلام ھىچ كام لەو باوھى پىر پوچانە لە نىو قورئاندا نىن
 ھەر لەو پىدەدەنگەنە دەبىنەن قورئان دوورە لە ھەموو
 جۆرە بىر باوھى پىكى پوچ و خەرافات و ئەفسانەدا ھەر
 ئەمەش واى كۆردۈۋە كە بەيانەكانى قورئانى پىرۆز لەگەل
 بەيانەكانى زانستى نوئى زۆر بەئاسايى سەزىن و ھىچ
 ھەقدىيەك دروست نەكەن.

با ئىستە زىاتر لە پىرۆسەي خەلق كۆردى مەرفۇرد
 بىنەنە: ئەو ھەموو بىرە وردانەي لە ئالۆزى شەلەيەكى
 سازگار دەكۆلنەنە، يى لەسەر ئەو دادەگىرن، كە

ریژه یه کی یه کجار بچوک له و شله یه پیویسته بۆ ئه وه ی -
 پاکی - یاخود به پیتی، جه وه ره ی مادده که بچه سپینی.
 ئه مه یان ته رجومه یه کی وردی وشه ی "سلاله" یه،
 به شیوازیکی تر، وشه ی "سلاله" ی قورئان پر به پیستی
 لیکدانه وه ئالۆزه که ی زانستی نوییه. له لایه کی تریش
 له ریگای وشه ی "عه له ق" ی قورئانه وه خوی گه وره له
 چه ندان ئایه ت به وردی باسی پیتاندنی هیلکه ی له
 نه ندای زووی مییه دا کردوه. ئه وه ی شایانی باس بی،
 وشه ی "علق" ناو نیشانی سوره تیکی قورئانه، له یه کی
 له ئایه ته کان باسی "علق" ناوا هاتوه: ﴿خلق الإنسان من
 علق﴾ العلق: ۲. "په روه ردگار مروفی له پارچه خوینیك،
 که یه کده گریت، دروست کردوه"، به باوه پی من هیچ
 وه رگیرانیکی شیاو بۆ وشه ی "علق" نییه، بیجگه له
 به کارهینانی واتای په سه نی خوی نه بی. گه شه کردنی
 کۆرپه له ش له نیو په حمی دایکدا به کورتی وه سفی
 لیکراوه، به لام وه سفه که زۆر ورده، چونکه نه و چند وشه
 ساده یه ی ئامارّه بۆ کۆرپه له ده که ن به ته واوی له گه ل

قوناغه بنه‌په‌تی‌یه‌کانی‌گه‌شه‌ی‌کۆرپه‌له‌ ده‌گونجیڤن. نه‌و
 راستی‌یه‌ش‌ ئیمه‌ له‌ ئایه‌تی‌((١٤)) ی‌ سوره‌تی‌((المونون))
 ده‌خوینیڤه‌وه‌: ﴿ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً
 فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا
 آخَرَ فَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ﴾ المونون: ١٤. ((دوا‌ی
 پشکه‌ ناومان‌ گپ‌را‌ به‌ پشکه‌ خوینیکی‌ تیر‌ و‌ هه‌ر‌ له‌ و
 خوینه‌وه‌ پارچه‌ گوشتمان‌ دروست‌ کرد‌ و‌ هه‌ر‌ له‌ و
 گوشته‌وه‌ش‌ ئیسکه‌ کانمان‌ دروست‌ کرد‌ و‌ ئیسکه‌ کانیشمان‌
 به‌ گوشت‌ داپۆشی‌ و‌ ئینجا‌ به‌ شیوه‌یه‌کی‌ مرۆفی‌ خاوه‌ن‌
 له‌ش‌ و‌ نه‌ندامان‌ دروست‌ کرد‌. پاکی‌ و‌ گه‌وره‌یی‌ هه‌ر‌ بۆ
 نه‌و‌ خوایه‌یه‌ که‌ باشت‌رین‌ داهینه‌ره‌.))

وشه‌ی‌ قورنانی‌ "مضغه" - پارچه‌ گوشتیکی‌ بێ‌ ئیسک‌
 - ته‌واو‌ وه‌سف‌ی‌ نه‌و‌ قوناغه‌ دیاره‌ی‌ په‌ره‌سه‌ندن‌ی‌ کۆرپه‌له‌
 ده‌کات‌، که‌ زانستی‌ نوێ‌ ناوی‌ ده‌نی‌ ده‌رکه‌وتنی‌ کۆرپه‌له‌،
 نه‌و‌ دوو‌ وه‌سف‌ه‌ی‌ قورن‌ان‌ و‌ زانستی‌ نوێ‌ش‌ ته‌واو‌
 یه‌کده‌گرنه‌وه‌. شتیکی‌ زانراوه‌، که‌ ئیسکه‌کان‌ له‌ نی‌و‌
 نه‌و‌ کوتلانه‌ په‌ره‌ده‌سیڤن‌ که‌ له‌ پاشان‌ به‌ ماسولکه‌

داده پۆشرین، ئه و قوناغه ی پهره سه ندنی کۆرپه له ش
 له قورئان دا به وشه ی " لحم " ((گۆشتی پاک)) وه سفی
 کراوه. کۆرپه له به قوناغیکه تر داده چی، له م قوناغه دا
 هه ندیک له ئەندامه کانی ته واوین که چی هه ندیکه تری
 ناته واوین. له دوا قوناغیشی ده بی به مروف! ئه و
 بۆچوونانه ش له وانه یه به دروستی واتای ئایه تی (ه) ی
 سوره تی ((الحج)) بیّت: ﴿إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تَرَابٍ ثُمَّ مِنْ
 نَظْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عِلْقَةٍ ثُمَّ مِنْ مَضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ﴾ الحج: ۵.

" به پاستی ئیمه ئیوه مان له خۆل دروست کردوه، له
 پاشان ئیوه مان له پشکه ئاویک دروست کردوه، له
 پاشان هه ر ئه و پشکه ئاوه مان گێپا به پارچه خوینیک،
 ئه و پارچه خوینه شمان گێپا به پارچه گۆشتیکه بی ئیسک
 و خاوه هه ندیک له ئەندامه کانی ته واوین وه هه ندیکه تر
 ناته واوین."

که خوای گه وره ده فه رموی ئیوه مان له خۆل دروست
 کردوه مه به ستی له دروست کردنی هه زه تی ئاده مه -
 دروود و سلاوی خوای گه وره ی لی بیّت - وه که

دهه رموی ئیوه مان له پشکه ئاوێك..... دروست کردوه،
مه بهستی دروست بوونی مرۆفه به هۆی کرداری زاوژی ئی
و پیاوه وه.

له مهش زیاتر، خوای گهوره له ئایهتی (٩)ی
سوره تی ((السجدة)) باسی به ده ركه وتنی ههسته كان و
پێخۆله مان بۆ دهكاته: ﴿وَجَعَلَ لَكُم السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ
وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ﴾ السجدة: ٩. "ئه ی مرۆف
خوای ئیوه به ئیوه ی به خشیوه ههسته كانی گوی لیبوون
و بینین و دل". لیڤه دا جاریکی تر دوو پاتی ده كه یه وه
كه نه و پاستی یه به لگه نه ویستانه ی قورئان ته واو له گه ل
زانباری یه كانی زانستی نوێ ده گونجین. له مهش زیاتر، نه و
پاستی یانه نه وه ده رده خه ن كه هیه چ بیرێکی نامۆ پپو
پوچی سه رده م نه كه وتۆته نیتو قورئان.

بابه تی پینجه م:

قورئان و ئینجیل و زانستی نوو

ئىستا دىينه سەر دوا بابەت:

دوابه شمان بریتی یه له به راوردکردنی چەند دەقیکی
قورئان و ئینجیل له گەڵ زانستی نوو دا. دەمێک له و چەند
لاپەرەى پیشوو له بابەتی ((خەلق کردن)) دا دواىن
سەرئەمان بۆ هیندیك کیشە راکیشان. له به رایى دا دووپاتم
کرده وه که ئایه تهکانى قورئانى پیرۆز له پووێ زانستی یه وه
تهواو له گەڵ بیر و بۆ چوونهکانى زانستی نوو ده سازین،
ههروهها جارى نه وه شم دا که چیرۆکهکانى نێو ئینجیل
هیندیك (به یاننامە) یان له خو گرتوو که له سۆنگەى
زانستی نوو یه به هیچ جورێک وه رناگیرین. کاتیك له دهقی
ئو چیرۆکه مەزنەى نێو ئینجیل له بارەى خەلق کردنه وه

ورد ده‌بینه‌وه سه‌رسامی‌یه‌کی د‌ژوار دامان ده‌گریت به‌وه‌ی
 هر زوو بۆت ده‌رده‌که‌ویت نه‌و چیرۆکه ده‌ستکردی نه‌و
 قه‌شانه‌یه که له‌چه‌رخ‌ی شه‌شه‌می به‌ر له‌ زایین ژیاون. هر
 چیرۆکه‌که، چیرۆکی‌کی که‌هنوتی پووته‌ وای ده‌چیت نه‌و
 چیرۆکه وه‌ک مه‌غزای خوتبه‌یه‌کی ئایینی بیری لیک‌رایته‌وه
 هر بۆ نه‌وه دارژ‌راییت که‌ خه‌لک هاندن په‌یره‌وی
 فرمایشته‌کانی رۆژی په‌رستن بکه‌ن ((١٤)) چیرۆکه‌که به
 نیازت‌کی ئاشکراوه دارژ‌راوه، هه‌روه‌ک ((Father De
 Vaux)) ی سه‌رۆکی پیشووی قوتابخانه‌ی ئینجیل له
 قودس، ئاماژه‌ی بۆ کردووه. هه‌روه‌ها ئینجیل چیرۆکی
 دی که‌لێک کورت ترو کۆنتری له‌باره‌ی سه‌ربرده‌ی دروست
 بوونه‌وه تیدا‌یه که‌ ناسراوه به‌ ده‌قی (په‌رستنی
 یه‌هوه) ((١٥)) که له‌ گۆشه‌ نیگایه‌کی ته‌واو جیاوازه‌وه
 ده‌پوانیته‌ بابه‌ته‌که. نه‌و دوو چیرۆکه هه‌ردوکی
 له‌ ((Genesis - په‌رتوکی دروست کردن -))

دهرهینراون. په رتوکی دروست کردن یه کهم په رتوکی
پینچ په رتوکه کهی موسایه یان ته وراته.

وازه ن ده بریت که موسا پیغه مبه ر- دروود و سلاوی
خوای گه وده ی لی بیت - نوسه ری نه و په رتوکه بیت.
به لام نه و ده قه ی له لای نیمه یه، هه روه ک ده زانین،
چهنده ها گورانی به سهردا هاتووه سهربرده ی قه شه کان
سه باره ت به دروست بوون، هه روه ک له په رتوکی دروست
بوونه وه هاتووه به پره سهن ناسی یه سه یرو
سه مهره کانی یه وه ناو بانگی دهر کردووه که میژووی
دروست بوونی بوونه وهر ده گه پینیتیه وه بو سهرده می
ئاده م پیغه مبه ر- دروود و سلاوی خوای گه وده ی لی بیت
- نه مه شه یچ که سیك به پراستی وهر ناگریت، وپرای نه مه ش
هه ندیک نوسه ری په یمانی نوی وه (مائیه — و) و لوقه،
نزیکه ی ده قاو ده ق نه و چیروکانه یان جاریکی تر
داریژتیه وه، به لام میژووی زنجیره نه ژادی یه که یان له
عیسا پیغه مبه روه - دروود و سلاوی خوای گه وده ی لی

بیت - دهست پی کردوه، هرچی مائیـــــــــــــو (مەتی)یه
 ئەوا زنجیره نه ژادییه که بۆ سەردهمی ئیبراهیم - دروود و
 سلۆی خوای گهره ی لی بیت - دهگه پێنێتهوه، بهلام
 لوقا زنجیره نه ژادییه که دهباتهوه بۆ سەردهمی ئادهم
 پێغه مبر - دروود و سلۆی خوای گهره ی لی بیت -
 ئەوه موو نوسینانه له پووی زانستییهوه ! به هیچ کلۆجیک
 وهرناگیرین، چونکه ههریه که یان ((ته مەنیک)) بۆ گهردوون
 داده نین و له لایه کی دیش، میژووییه که بۆ پهیدا بوونی
 مروف له سهر زهوی داده نین، ئەمهش به شیوهیه کی تهواو
 و ناشکراوه له دهره وه ی ئەو بازنه ی ههقیقهتی زانستی
 ده بیست که زانستی نویی له سهر دامهزراوه . به پێچهوانه ی
 ئەوانهوه، قورئان هیچ به ییانهیه کی لهو جوړه ی تیدا
 نییه . له بهراییه وه سهرنجمان بۆ ئەوه پراکتیشان که
 قورئان له سهر مه سه له ی دروست بوونی بوونه وهردا، تهواو
 له گه ل فیکره گشتیه نوییه کهان ده سازیت، کهچی
 ئینجیل له گه لیان تیک ناکاتهوه . چیرۆکه پهمزییه که ی

دەريا بەرايى يەكان بەھىچ جۆرىك ناتوانىت بەرگرى
 لىبكرىت، ھەروەھا مەسەلەى دروست بوونى ((پۇناكى)) ىش
 لەيەكەم پۇژدا لە پىش دروست بوونى ((ئەستىرەكان)) دا
 كە ئو ((پۇناكى)) يە دەبەخشىت! ھەروەھا چەند شتىكى
 تر لە ئىنجىل دا ھاتوو كە لە پوانگەى زانستى نوئو،
 پاست نىن وەك پەيدا بوونى (ئىوارە) و (بەيانى) بەر لە
 دروست بوونى زەوى ھەو ھەروەھا دروست بوونى زەوى لە
 سىيەم پۇژ و دروست بوونى خۆر لە چوارەم پۇژدا.
 ھەروەھا دەر كەوتنى گيانە وەرانى سەر زەوى لە شەشەم
 پۇژ و دەر كەوتنى بالندەكانى ئاسمان لە پىتجەم پۇژدا.
 كە لە پاش و پىش كردنى دروست بوونى ئو بوونانە ورد
 دەبىنەو دەگەينە ئو قەناعەتە، كە ئو بىرو بۆچوونانە
 بەرھەمى ئو باو ەپە باوانەى سەردەمى نووسىنى ئو
 دەقانەن نەك دەقىكى ئاسمانى. لەمەش زياتر، ئىنجىل
 مىژووىك بۆ تەمەنى بوونەو ەردادەنى و ديار كردنى ئو
 مىژووش بىنەچەى سالنامەى جولەكە پىك دىنسى.

به گویره ی ئینجیل نه مړۆ ده بی ته مه نی بوونه وهر ۵۷۲۸
 سال بی، نه و بۆچوونه ش بۆ ته مه نی بوونه وهر، مه حاله
 له پوانگه ی زانستی نویۆ به پاستی وه ربگری.

دید ی زانستی نوی بۆ نه و مه سه له یه به م جۆره یه: له
 وانه یه ته مه نی نیزامی شه مسی ئیمه له سه ره وه ی (۴۰۵)
 بلیۆن سال بی و کاتی په یدابونی مرفیش له سه ر زه وی
 له وانه یه ده یان هه زار سال بی! نه گه ر زیاتریش نه بی!
 لیږه شدا، جارێکی تر قورئانی پیروژ په سه نیتی ئیلاهی
 خوی ده سه لمینی به وه ی هیچ ئاماژه یه ک بۆ دیاری
 کردنی ((کات)) یا خود ته مه نی بوونه وهر و مرف له خوی
 ناگری.

خالێکی تر که گرنگ و پر بایه خ بی و نه وه بیینی بیته
 بابه تی به راورد کردن له نیوان قورئان و ئینجیل، مه سه له ی
 لافاوه که یه. سه ربرده که ی ئینجیل له باره ی لافاوه که،
 بریتی یه له تیڭچرئانی دوو وه سفدا که تییدا په داوه کان
 به شیوه یه کی نه سته م تیڭ ده که نه وه. ئینجیل له باره ی

لافاویکی گەردوونی یەوێ دەدوێ و بانگاشە ی ئەوێ دەکات
 کە ئەو لافاوێ نزیکەی سی سەد سال لە پێش سەردەمی
 ئیبراهیم - دروود و سلۆی خوای گەردە ی لی بیست -
 پوویداوێ . بە گۆڕە ی ئەو زانیاری یە ی ئێمە لە بارە ی
 ئیبراهیم و هەمانە ، دەبی ئەو لافاوێ ئینجیل باسی
 دەکات لە دەورووبەری سەدە ی بیست و یە ک یاخود بیست و
 دووی پێش زاینی پووی دابیت . ئەو بیرۆچکە یە ش دەگەل
 پاستی یە میژوویی یە کان تێک ناکات و هە بە پاست
 وەرناگیری ، چونکە ئەو سەردەمی کە ئینجیل بە
 سەردەمی لافاویکی گەردوونی دادەنێ ، یە کێک
 لە دەسە لاتەکانی میسر فەرمانپەر وایی مەملەکە تی میسری
 کردووە . بە واتایەکی تر ئە گەر لافاوێ کە کۆتایی
 بە شارستانی پیشوو هێنایی ، چۆن عەقل قەبوول دەکات
 کە لە هەمان کاتی لافاوێ کە لە میسردا دەسە لاتێک
 فەرمانپەر وایی کردبێ ؟ !

هر له و پېودانگه وه ناتوانين نه و به يانه ی ئينجيل له
 پوانگه ی زانستی نویږه به راست و ډېر گرځېد. ليرېش،
 مړوږ هه ست به که ليرېنکي گه وړه ده کا له نيوان قورنــان-
 وه که ده قيتکي ئيلاهي- و ئينجيل دا، به پېچه وانه ی
 ئينجيله وه، قورنــان له توفانېک ده دوي که تاييه ت بووه به
 گه لي نوح پيغه مېر- دروود و سلاوي خواي گه وړه ی لي
 بيت - . نه وه ی ئيمه ده يزاني گه لي نوح به هوي
 گونا هه کانيانه وه، خواي گه وړه به توفان سزاي دان
 هه وړه که چون گه لاني دي گونا هېار به کاره ساتي دي سزا
 دراوڼ. له مېش زياتر قورنــان زه مېنک بو توفانه که
 دانانيت. به شيوه يه کی بنه ست هيچ راستي يه کی
 شويڼه واري يا خود ميژووي دژ به سه رېرډه که ی قورنــان
 راناوه ستی!

سي يه م خالي به راوړد کړني قورنــان و ئينجيل، تابلي ي
 گرنگه: بريتي يه له سه رگوزشته ی موسا پيغه مېر- دروود
 و سلاوي خواي گه وړه ی لي بيت - ، به تاييه تي به کومه ل

دهرچوونی عیبری یه کانی میسر که پازی نه بوون چی تر
کویله و عه بدی فیرعه ون بن.

لیره دا ته نیا پوخته یه کی لی کولینه وه که م دهر باره ی
ئه و بابته پیش که ش ده که م که له کتیبه که مدا ((قورئان و
ئینجیل و زانست)) باسم کردوه. له و باره یه وه، تیبینی
چند خالی کم کردوه که سه برده کانی قورئان و ئینجیل
له هه ندیک شوین تیک ده که نه وه و له هه ندی شوینی تر تیک
ناکه نه وه. پاش ئه وه ی زیتر له بابته که م کولی یه وه
که یستمه چند راستی یه ک به جوریک له هه ندیک شوین
هه ردوه ده قی قورئان و ئینجیل زور سوود به پای یه کتر
ده که یه نن. (بی گومان نه که ر ئینجیل ده سکاری نه کرابا وه ک
ده قیکی ئیلامی بامابویه ئه و ا حتمه ن ده قاو ده ق وه ک
قورئان ده بوو).

کوچره وه مه زنه که ی موسا پیغه مبه ر- درود و سلاوی
خوای گه وره ی لی بیت- و هاوړیکانی له میژووی
فیرعه ونه کاندای شوینیکی مه زنی داگیر کردوه. جا کاتی

له و گریمانانهم کۆلی یه وه که ده باره ی نهو شوینه مه زنه ی
 کۆچره وه که ده دوین، گه یشتمه نهو قه ناعه ته ی که
 ئیحمالیکی زۆر مه یه که " میرنابتا " جیگری رامسیسی
 دووه م، فیرعه ونی سه رده می نهو کۆچره وه ی موسا
 پیغه مبه ر - دروود و سلاوی خوی گه و ده ی لی بیت - و
 هاو پیکانی بی. نه مه و له یه ک چوونی سه ربرده کانی کتیبه
 پیروژه کان و به لگه شوینه واری یه کان به توندی
 له به رژه وه ندی نهو گریمانهم ده دوین، به گویره ی
 سه ربرده ی ئینجیل، ده توانین شوینی موسا پیغه مبه ر -
 دروود و سلاوی خوی گه و ده ی لی بیت - له میژوی
 فیرعه ونه کان دیاری بکه یین: موسا پیغه مبه ر له سه رده می
 فه رمانپه وایی رامسیسی دووه م له دایک بووه . به و شیوه یه
 به یانه که ی ئینجیل له چیرۆکی موسا پیغه مبه ردا به هایه کی
 میژویی گرنگی هه یه . نه مه و لی کۆلینه وه ی پزیشکی
 له سه ر جه سته ی مؤمیا کراوی میرنابتا زانیاری یه کی
 به سوودترمان له سه ر هۆکاره به رجه سته کانی مردنی نهو

فیرعه ونه پی ده به خشی له پاستی دا، نیمه نیستا جه سته ی
 مؤمیا کراوی نه و فیرعه ونه مان له به رده سته که به شیوه یه کی
 دروست له سالی ۱۸۹۸ دوزراوه ته وه. نه و دوزینه وهش
 به یه کی له گرنگی یه هره مه زنه کانه وه داده نری. له
 ئینجیل دا هاتووه که نه و فیرعه ونه له ده ریا وون بووه،
 به لام ئینجیل هیچ دریژه به وه نادات که ناخو دواپی
 جه سته که چی به سهر هاتووه، هه رچی قورئانه، نه و
 له سوره تی یونس، ناماژه به وه ده کات که جه سته ی
 فیرعه ون، نه فره تی لی بی، له ده ریا کان ده پاریزیت:
 ﴿فَالْيَوْمَ نُنَجِّكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ
 النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ﴾ یونس: ۹۲ "نه مړو لاشه ی
 مردووت ده پاریزین بو نه وه ی بیه په ند بو نه وانه ی له
 دوات دین. به زوری زوری خه لك بی تاگان له نایته کانی
 نیمه. "

نه و تاقی کردنه وه پزیشکی یه ی له سهر جه سته
 مؤمیا کراوه که دا نه نجام درا، نه و پاستی یه دوبات

ده کاته وه که نابی نه و لاشه یه زور له نیو ئاودا مابیته وه،
چونکه لاشه که هیچ نیشانه یه کی خه راب بوون - تیڭچوون
به هوی زورمانه وه له ژیر ئاودا - لی به دی ناکری. لی ره دا،
جاریکی تر سه ربرده ی قورئان و تیروانی زانستی نوی
هاونا ههنگی یه کی ته واوپیڭ دینن.

په یمانی کۆن، که له کۆمه لێک کاری نه ده بی
پیکهاتوه، واپیده چی له ده روبه ری سه ده ی نویم
نوسرابنه وه. بی گومان په یمانی کۆن چه نده ها گۆپانی
به سه ردا هاتوه. به جۆرێک نه و به شه ی که مروف له
دا پشتنی وشه به وشه ی دا به ده ستکاری یه وه زور زه ق و
به رچا و نه به واتای مروف به ئاسانی ده توانی ده قی ئیلاهی و
ده قی ده ستکردی مروف جیا بکاته وه، که چی هه رچی
وه حی قورئانه، میژوویه کی هه یه، نه مه ش بنه ره تیکی یه ک
لاکه ره وه له گه ل میژووی په یمانی کۆن و نوی پیک
ده هیئنی. نه و وه حی یه ئیلاهی یه قورئان هه ر له و
چرکه یه ی به مروف (محمد) - ﷺ - گه یاندرایه کسه ر له دل

چه سپاو جیّی خۆی له نێو دلی مرۆفدا کردەو. له پاشان
 هەر له سەردهمی پێغه مبه‌ر - ﷺ - دا، ئه‌و وه‌حییه
 ئیلاهییه‌ نوسرایه‌وه‌. ئه‌مه‌ش خۆی له‌خۆی دا پر سه‌نایه‌تی
 قورئان ده‌سه‌لمینی و خوای گه‌وره‌ش وه‌عدی ئه‌وه‌ی داوه
 كه‌ خۆی قورئان بپاریزی و نه‌هێلی مرۆف به‌ ئاره‌زووی
 خۆی بپگه‌ڕی.

ئه‌گه‌ر بابه‌تی یانه‌ دیراسه‌یه‌کی هه‌مه‌ لایه‌نه‌ی قورئان
 له‌به‌ر پۆشنایی زانستی نوێ بکه‌ین، ئه‌وا هەر ئه‌وه‌مان بۆ
 ده‌مینێته‌وه‌ كه‌ دان به‌ مه‌زنی قورئان بنیین به‌وه‌ی كه‌
 ده‌قیکی ئیلاهییه‌ و ناوه‌پۆکی گران به‌های له‌ هه‌موو
 لایه‌كه‌وه‌ هه‌یه‌ به‌تایبه‌تیش له‌بواری زانستی و ئه‌زمونی
 زانستییه‌وه‌. جا ئه‌و هه‌موو پاستیه‌ زانستی یانه‌ و امان
 لێده‌كه‌ن كه‌ ئه‌و بۆچوونه‌ ته‌واو به‌ ناماقوول و نازانستی
 بزانی كه‌ بانگاشه‌ی ئه‌وه‌ ده‌كات كه‌ مرۆفك له‌ سەردهمی
 پێغه مبه‌ر - ﷺ - (٥٧١-٦٣٤) نوسه‌ری ئه‌و هه‌موو
 به‌یانه‌ زانستییه‌ی نێو قورئان بێ. ئه‌مه‌و وێرایی پاستی و

پاستگویی و په سه نیتی قورئان که ده قیگی ئیلاهی به، باری
 زانستی سه رده می هاتنه خواره وهی قورئانیش پیمان
 نادات نه و بۆچوونه ناماقوله به پاست بزانی. زۆر بیرو
 باوه پرو ئیعتباری واهن که خۆی له خۆی دا به شیکن له
 وانهی که شوینیکی مه زن بۆ وه حی قورئان داده نیین و،
 نه مانهش وا له زانای پاک و پاست ویست ده که ن که
 له به رامبه ر نه و پاستی یانه دا دان به ناتوانایی خۆی بنیت و
 خۆی پزگار بکات له لیکدانه وه یه کی مادی پووت.

رووناکی سروشی خوا^(۱۶)

دهروازه یهك:

۱- ژيان چي يه؟

بوونی مرقف له م جیهانه و، دروست بوونی سهراپای
ئو و بونه وهره ته نیا ناکامی چهند پروداویك وه یاخود
به ره می سروشتیکی رپکه وتی نین. ئه م بونه وهره هه موو
دانه ئه تومیکی بانگمان دهکات، پیمان پیشان ده دات.
بو مان ده سه لمینیت که " دروستکه ریکی میهره بان و به
به زهیی وتوانا " له پال ئو بونه وهره یه ! هه ربویه ئو
هه موو شتانه داوامان لیده که ن که دان به بوونی ئو
دروستکه ره که ((الله)) یه بینین. به بی بوونی دروستکه ریك
هیچ شتیک ناتوانیت ببیت؟!

هه موو تاکه گیانیک ده زانیت که خوی هه یه و، هه روه ها
ده زانیت که بوونی پاپهنده به بوونی دروستکه ریکه وه.

چونکه نه و تاکه گیانه به و په پری دلنیا یی یه وه چاک
 ده زانیت، ناتوانیت به خوی بوونی خوی دروست بکات. له و
 پیوانگه ژیری یه وه نه رکی نه و تاکه گیانه یه که وه ستای
 دروستکهری خوی که ((خوا)) یه بناسیت.

۲- مړوځ - مړوځایه تی -

مړوځ گیانه به ریکی بی وینه یه، خوا مړوځی وه ک
 نوینه ری خوی یاخود جیگری خوی دامه زاندوه که
 حوکمی هه موو گیانه به ره کانی دی جیهان بکات. مړوځ
 توانای ژیری پی به خشراوه. نه وه به خشنده یی خوا یه که
 مړوځی له هه موو گیانه به رانی ترجیا کردو ته وه. له و
 باره یه وه پیغه مبه ر- ﷻ -، ده فه رمویت:-

((خوا هیچ شتیکی باشتی له - عه قل، نه قل - بؤ
 مړوځ دروست نه کردو وه. یاخود هیچ شتیکی له عه قلی
 نه ووتر و جوان تری بؤ مړوځ دروست نه کردو وه...))

عهقلّوا له مرقوف دهكا كه تواناي خوئ بهكار بيئي بو
 دهرك كردن به شست و جياكردنه وهى شتهكان. مرقوف
 سه به ستي - ئيرادهى ئازاد- ي پي دراوه بو ئه وهى
 به ناره زووى خوئ ريگايه كي ژيان هه لبرتييت كه شاين
 به و پله و پايه بيت، جيگري يان نوينه ري خوا بيت له سه
 زه وي ياخود گومرا بيت و هينده نفروي خراپه بيت وخوئ
 له و پله و پايه ي خواي گه وره پيئ به خشيوه داشورييت.
 به جورتيك هينده نزم بيت پله و پايه ي له نزم ترين گيانه وهر
 ياخود زينده وهر نزم تر بيت. مرقوف به پاكي و بي گونا هه وه
 له دايك ده بيت. ئيراده يه كي ئازادي هيه بو ئه وهى
 كرده وهى چاك نه نجام بدات ياخود كرده وهى خراپ بكاو
 خوئ نفومي گونا هان بكات.

۳- رابه ري ئاسماني؛

له شالوي به زه يي و ميهره باني خودا بو مرقوف
 نه وهيه:

خودا مړوځى له تاريخى فہراموښ نه کړدووه بڼو نه وهى
 هر له پړگای نه زمون و هه له وه ((پړگای پاست))
 بدوړيته وه، به لکو وپړای توانستى زه هنى مړوځ بڼو نه وهى
 ته رازووى پاستى و زانيارى و هه قيقه تى بوونى ئيمه له م
 جيهانه و پوځى دوايى دا پړک بخات، خواى گه وړه له پړگای
 پابه رى ناسمانى يه وه ناپاسته مان ده کات.

سروشہ کان

له به راى پيدا بوونى به رهى مړوځ وه له سهر زه وى،
 خوا په يامبه رى بڼو مړوځ ناردووه بڼو نه وهى سروشى خوا
 به به رهى مړوځ پابگه يه نن و، بانگه وازى يان بکن بڼو
 پړگای ناشتى و مل که چى په ها بڼو خوداى تاك و پاست
 بنوینن. نه مه ئيسلامه که بانگه وازى ناشتى خوايى و
 يه کتابه رستى ده کات. نه و په يامه له پړگای چنده ها
 په يامبه رى جيا وازه وه به نه وه يه ک له دوا يه که کانى مړوځ

پاگه‌یندراوه . هه‌موو په‌یام‌به‌ره‌کانیش هه‌زار دروود و سـو
 له‌سه‌ر په‌یام‌به‌ری ئیمه‌و سه‌رجه‌م په‌یام‌به‌ره‌کانی دی
 بیټ، بانگه‌وازی کۆمه‌لی مرقۆایه‌تیان کردووه‌ بۆ یه‌ك
 پێگا . له‌به‌ر ئه‌وه‌ی هه‌موو په‌یام‌به‌ره‌کانی پێشوو یاخود
 سه‌روش‌ه‌ خوا‌یی‌یه‌کان له‌لایه‌ن گه‌لانی نه‌وه‌ی
 داهاتوو‌ش‌پێندراون، له‌ ئاکامدا سه‌روش‌ه‌ پاگه‌که‌ی خوا به
 ئه‌فسانه‌ و خه‌رافات و وه‌سه‌نی‌یه‌ت و بت په‌رستی و بیری
 فه‌لسه‌فه‌ی نا‌ژی‌را‌نه‌ پێس‌ کراون . به‌م شیوه‌یه‌ ئایینی خودا
 له‌نیۆ شال‌ل‌وی زۆری ئایینه‌ - مرقۆ‌کرده‌کاندا - نقووم بوودا
 وون بوو، ئیسلام هاتووه‌ بۆ نه‌وه‌ی مرقۆ له‌ده‌ریای
 وه‌سه‌نی‌یه‌ت و خه‌رافات و ئه‌فسانه‌ پزگار بکات .

میژووی ئاده‌میزاد بریتی‌یه‌ له‌ میژووی مملانی، مرقۆ
 له‌ نیۆ پوناکی و تاریکی‌دا، به‌لام خ‌وای گه‌وره‌ به
 میهره‌بانی خ‌وی بۆ به‌ره‌ی مرقۆ، ئیمه‌ی مرقۆ پشت
 گوێ ناخات:

۴- دوا سروشی خوی گه وره:

کاتیڤ مروف له نیو قولایی یه کانی چهرخه
تاریکه کانداه تلایه وه. خوی گه وره دوا په یامبه ری خوی
که ((محمد)) پیغه مبه ره - دروود و سلاوی خوی گه وره ی
لی بیټ - نارد بو نه وه ی مروفایه تی له چه نگی گوناوه
ناکامه کانی پزگار بکات. ئه و سروش خوی یه ی به
پیغه مبه ره - دروود و سلاوی خوی گه وره ی لی بیټ -
به خشراره، ژیده ریکی هه میشه یی و لوتکه ی پیره ری تی
ناسمانی بو به ره ی مروف ده نوینیت.

سەنگى مەھەك بۆھەقىقەت

چۆن دەزانىت ئەو سىرۇشەي وەك قورئان وشەي
خوای گەرەيە؟!

بەتەرازووی مەئسەنگاندنى مەقىقەت، مەموو كەسەك
دەتوانىت بەئاسانى لە مەسەلەكە حالى بىت. ئەو چەند
خالى خوارەو وەلامى ئەوپرسىارەي سەرەو
دەدەنەو:

۱- فەرمايشتى ژىرى:

لەبەر ئەوئەي خوای گەرە(عەقل و ھۆش و فەيكرى) بە
ئىمەي مەوۇف بەخشیو. ئەوا ئەرك و فەرمانى ئىمەشە كە
ئەو عەقل و ھۆشە بۆجیاكردنەوئەي ھەق و پاستى لە
چەوت و ھەلان بەكاربىنین، ھەر بۆیە سىرۇشە پاست و

نه شيونيندراوه که ی خوای گه وره ده بیټ له چوار چپوهی
 عه قلّ دابیټ و هه روه ها خاوه ن هوشه پا که کان بتوانن لی
 تی بگه ن.

۲- ته واوی سروشه که؛

له بهر ئه وهی خوای گه وره له هه موو ناته واوی یه ک
 دووره و، له هه موو پوو یکه وه ته واوه. ئه وا ده بیټ
 سروشه که ی ته واو و ورد بیټ، هه روه ها له هه له و، لا بردن
 و، شيواندن و، دوو ده قی ناکوک و دژ به یه ک دوور بیټ.
 هه روه ها ده بیټ له گيړانه وه کانی دا ناکوکی به دی نه کړیټ.

۳- بی ئه فسانه و خرافات بی؛

سروشیکي پاکی خوايی له هه موو ئه فسانه و
 خرافاتیک به دهره، که له سه روه ریتی خودای گه وره
 یاخود مړوف که م ده که نه وه.

۴- زانستی بوونی سروشه که :

ههروهك به لگه نه ویسته که خوی گه و ره داهینه ری
هه موو زانستی که ، نه و ده بیته سروشه که شی زانستی بیته
و بتوانیت به ره نگاری زانست بکات له هه موو زه مانیکدا.

۵- پیشبینی دروست :

خوی گه و ره هه ر خوی زانه ری پابردوو وه ئیستاو،
ناهاتوو. له و پوانگه وه قسه ی پیشبینی کردنی خوی
گه و ره له سروشه که یدا ده بیته ههروهك چون پیشبینی
کردوو نه وایه بیته دی.

۶- بی وینه یی سروشه که ، مرؤف نه توانیت لاسایی

بکاته وه :

سروشی خوی گه و ره له هه لان به ده ره ، مرؤف
ناتوانیت لاسایی بکاته وه . سروشی پاکی خوی گه و ره
موعیزه یه کی زیندوو، په رتوکیکی کراوه یه به ره نگاری

هه موو مرقايه تى ده بېته وه بۆ ئه وهى بۆ خويان بېينن و
دانى پېدا بېنن.

خويته رى نازىز:

هېچ گوشاريك ناخريته سهر مرقوف بۆ ئه وهى (راستى
خودا) وه ربگريته، به لام بى گومان شهرمه زارى به بۆ فيكرى
مرقوف به دواى نه وهش نه گه پيته بۆ ئه وهى بزانيته ((راستى
هه قيقهت)) چى به ! نايينى ئيسلام به مرقوف پاده گه يه نيته
كه خواى گه وره تواناي بير كردنه وه، ژيرى به مرقوف
به خشيوه، ههر بۆيه ئيسلام چاوه پى به مرقوف بۆ خوى
به شيويه كى بابته يانه، نيزاميانه له شته كان ورد
بيته وه، خوا چاوه پى به مرقوف بير بكا ته وه، له خوى
بېرسىته وبير بكا ته وه ... !

هېچ كه سيك زورت لى ناكات كه بېراريكى به په له
بدهيت بۆ ئه وهى هېچ كاميك له فه رمايشته كانى ئيسلام
وه ربگريته، چونكه ئيسلام خوى له خوى دا نايينيكه به
جيهان پاده گه يه نيته كه ده بېته مرقوف ته واو سه ره سته و

ئازادى ھەلۋاردنى پىۋىدىت، بە جۆرىك دەمىك مۇۋ پوۋ
 بەپوۋى((پاستى))ش دەپتە ۋە زۆرى لىۋاكرىت بۆ ۋە ۋە
 باۋەپى پىۋىت، بەلام بەر ۋە ۋە فىكرەيەك لەبارە
 ئىسلام ۋە پىك بىت، لە خۆت بېرسە ئاخۇ
 ۋە زانىارىيە ۋە لەبارە ئىسلام ۋە لەلاتە ھىندە توندو
 تەۋاۋە. لە خۆت بېرسە ئاخۇ ۋە زانىارىيەت
 لەسەرچاۋەكانى لايەنى سىيەمى نا- مۇسلمانەكانە ۋە
 ۋە رگرتوۋە، چونكە لەپاستى دا نوسەرى ۋە سەرچاۋانە
 خۇيان لەخۋايان ويستوۋە كە تەنيا كلافەيەكى عەشۋائى
 نوسىنەكانى ئىسلامى بىيىن تا راى بگەيەنن، ئەمە ۋە
 سەرچاۋانە دەپت خۇيان بە چاۋىكى بابەتىيانە ۋە
 مەنەجيانە لە ئىسلام ورد بىنەۋە ھەر بۆ نمونە، ئايا
 شتىكى دادۋەرەنەيە كەيەكىك تەنيا بەقسەي كەسانىك
 فىكرەيەك لەسەرتامى خواردنىكى تايبەت دابرىژىت، لە
 كاتىكا ئەۋكەسانە خۇشيان ھىشتا بەشپوۋەيەكى پىۋىست
 تامى ۋە خواردنەيان نەكرىت؟!

خوینەری نازیز...

تۆش بە ھەمان شیوە دەبیّت بۆ خۆت لە سەرچاوەی
باوەر پێکراوەوە لە ئیسلام بگەریت نەک بۆ ئەوەی ھەر
ئیسلام تام بکەیت، بە لکو بۆ ئەوەی بە تەواوی ھەرسی
بکە، پێش ئەوەی ھیچ فیکرەیک لە بارەیکە
دامەزرینیت. پەپرە و کردنی ئەو ھاوکیشە فیکریەش
پێگایەکی فیکری دروستە بۆ ئەوەی لە ئیسلام نزیک
ببینەو.

ھەنگاوی دووەم بەرەو جیھانی ئیسلام دەبیّت
لەخۆتەو بیّت. لەم ھەنگاوەدا ھەردەم ئیسلام بۆت
دووپات دەکاتەو کە مافەکانت لە ئازادی ھەلژاردن
و ئازادی بە کارھێنان تەواو پێزی لێ دەگیریت چونکە خوای
گەورە توانای فکری ھۆش و عقلی بە مرقوف بەخشیوە،
مرقوف لە سەر ئەو بنە مایە پەفتار دەکات. ھەر بۆیە لەو
پێودانگەو ئەو کارەکی مرقوفکی ھۆشەند دەیکات پێزی
لێ دەگیریت. ھەموو مرقوفیک مافی ئەو ئیرادە تاکێ بە یاخود

که سیه ی هیهو، هیچ که سیکتری ناتوانیت نهو
 ئیراده یه لی بستیئت وه زورت لی بکات ته سلیمی ئیراده ی
 خوی گه وره بیت تو ده بی هه ر خوت نه مه بدوزیته وه هه ر
 خوشت نهو برپاره بدهیت بهو جوړه له وانه یه گشته
 فیکری یه که ت به ره و ((راستی)) جیهانی ئیسلام، خوشترین
 گشت بیت.

خوینهری خوشه ویست...

خوی گه وره له قورئانی پیروز ده فه رمویت: ﴿وَمَنْ
 أَحْسَنُ قَوْلًا مِّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ
 الْمُسْلِمِينَ﴾ فصلت: ۳۳.

مه لبه ندی راگه یاندنی ئیسلامی (Islamic
 Propagation Centr) خوی ته رخاڼ کردوه بو
 بلاوکردنه وه ی په یامی ئیسلام. ده زگا که مان چه نده ها
 کوږی فکری ساز ده کا. به خوږایی چه نده ها کاری نه ده بی
 و پوښتیری موسلمانان له باره ی ئیسلام و به راوردکردنی

له گهل دینه کانی تر بللو ده کاته وه، هر بویه ده زگا که مان
پتو یستی به پشتیوانی تو هیه، جا برای موسلمان،
خوشکی موسلمان هاوکاری بکه بو نه وهی بتوانی له سر
چالاکی یه کانی به رده وام بی.

په راویزه کان

۱. د. موریس بوکای، دکتوریکی فېرېنسی په خاوه ن چەند کتیبیکه له وانه ((ئینجیل و قورئان و زانست)) وه ((له پوانگه ی زانست و کتیبه پیروژه کان: سرچاوه ی مروف چی په ؟)) هه روه ها فلیمیك هه یه به ناوی ((کتیبی نایه ته کان)) موریس بوکای سرپه رشتی نه و فلیمه ده کات که له باره ی قورئانی پیروژه ره

۲. ناماژه یه بو ئله تی ((۹۲)) ی ۰۰ وره تی یونس: ﴿فَالْيَوْمَ نُنْجِيكَ بِيَدِنَا لَتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَكَ آيَةً وَإِنَّ كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ عَنْ آيَاتِنَا لَغَافِلُونَ﴾.

۳. له و نوو سینده دا هه ردوو وشه ی " ئینجیل و ته ورات " وهك دوو کتیبی ناسمانی ته ماشا ناکه ین، به خو که ناوی ته ورات و ئینجیل دی مه به ست له و کتیبه ده سکر دانه، که قه شه کان نویسیو یانه. له سه رده میکا

کۆمه له ئینجیلیک هه بوون، به لام ئیستا نه صرانی به کان
 ناوی چوار ئینجیل دینن نه ویش ئینجیلی لوقا، مه تی،
 مورقس و یوحه ننايه هه رچی ئینجیلی به رنابا به که له زۆر
 شوین له ئینجیله ئاسمانی به که ده چی، نه صرانی به کان
 دانی پیدانانین.

۴. نه مه و له هه مووی گرن گتر خوی گه وره خوی
 به ئینی پاراستنی قورئانی داوه وهك ده فه رموی:

﴿إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ﴾ الحجر: ۹.

۵. پیغه مبه ر - ﷻ - له ته مه نی چل سالی بۆ ته
 پیغه مبه ر. به واتای له ته مه نی چل سالی وه حی له خوی
 گه وره وه بۆ هاتوو ه نه و وه حی به ش تا دا سالی ته مه نی
 هه ر به رده وام بووه. که کۆچیشی کرد ته مه نی ۶۳ سال
 بوو، که وایی وه حی به که ۲۳ سالی خایاندوو ه نه ك نزیکه ی
 بیست سالیك وهك نوسه ر ده ئیت.

۶. له نه زه ری قورئان، زه وی به هه موو شته وه
 له ماوه ی چوار پۆژ دروستکراوه، ئاسمانه کانیش به دوو پۆژ

مهروهك خواى كه وده له قورئان دا ده فه رموى: ﴿فل أنكم
 لتكفرون بالذي خلق الأرض في يومين وتجعلون له أندادا
 ذلك رب العالمين﴾ (٩) وجعل فيها رواسي من فوقها وبارك
 فيها وقدر فيها أقواتها في أربعة أيام سواء للسائلين (١٠) ثم
 استوى إلى السماء وهي دخان فقال لها وللأرض ائتيا طوعا
 أو كرها قالتا أتينا طائعين (١١) فقضاهن سبع سموات في
 يومين وأوحى في كل سماء أمرها وزينا السماء الدنيا بمصابيح
 وحفظا ذلك تقديراً العزيز العليم (١٢) ﴿

فصلت: ٩-١٢

٧. هه نديك ماوهى پوژ به ٢٤ كاتزمير داده نين، به لام
 له و دوو نايه تهى خواره وه مه سه له كه به جورى كي تر
 هاتوه: ﴿وان يوما عند ربك كالف سنة مما تعدون﴾ الحج:
 ٤٧، ﴿في يوم كان مقداره خمسين ألف سنة﴾ المعارج: ٤ .
 ٨. نيمامى الرازى له و باره يه وه ده فه رموى: "
 قورئانى پيرۆز نزيكهى له ٢١٩ نايه ت باسى ئاسمان و
 زهوى كردوه. له ٢٠٣ نايه تدا باسى ئاسمان وه پيش

زهوی هاتوو هه چی ته نیا له ١٦ ئایه تدا باسی زهوی
وه پیش ئاسمان هاتوو. "

٩. ته فسیر کردنی " العالمین " به دوو جیهان له
پریوایه کی ابن عباس وه رگیراوه نه گه رنا زۆربه ی خاوهن
ته فسیره کان " العالمین " به کو وه رده گرن. هه ندیک "
العالمین " به جیهانی خاوهن هه قله کان داده نیین وه
جیهانی مرقوف و مه لائیکه و جن و شهیتان. قرطیش له
ته فسیره کهیدا " العالمین " به هه موو شتیکی مه وجود
بیجگه له خوای گه وره خوئی، ته فسیر ده کات.

١٠. هه ندی موفه سیر وه أبو السعود دروست کردنی
ئاسمان به دوو پۆز، به واتای به " دوو جار - دوو پووداو "
له دوو زه مه نی نه زانراودا لیگده داته وه. به هه مان شیوه
دروست کردنی زه ویش ده توانی به چوار زه مه نی نه زانراو
لیکبدریتسه وه. ئاسمان له دوو پووداوی (رتق -
تیگچرزان) و (فتق - له یه ک جیا بونه وه) دروست بووه.
زه ویش به هه مان شیوه " جه رمی زه وه، به دوو رووداوی

رتق- فتق بووبی، جاری دووه میس دووباره هه مان کرداری پیشوو دووباره بویتته وه بۆ ئه وهی زه ویش به ته وای دروست بیت. خوای گه ورهش له هه موو که سیک زاناته.

۱۱. خوای گه وره ده رباره ی پۆناکی مانگ ده فهرموی: ﴿وَجْعَلِ الْقَمَرَ فِيْهِ نُوْرًا﴾ نوح: ۱۶.

۱۲. خوای گه وره له سی ئایه تدا باسی حاله تی نه ستیره کانمان بۆ ده کات: ﴿وَهُوَ الَّذِيْ جَعَلَ لَكُمُ النُّجُوْمَ لِتَهْتَدُوْا بِهَا فِيْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ﴾ الانعام: ۹۷، ﴿وَعَلَامَاتٍ بِالنُّجُوْمِ هُمْ يَهْتَدُوْنَ﴾ النحل: ۱۶، ﴿وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ، وَمَا اَدْرَاكَ مَا الطَّارِقُ، النُّجُوْمُ الثَّاقِبُ﴾ الطارق: ۱-۳. به شیوه یه کی گشتی خوای گه وره له سیزده ئایه تدا باسی نه ستیره ده کات که چی ته نیا له پینچ ئایه تدا ئاماژه بۆ کوکب ده کات نه وهش نه مه ده گه یه نی که له وانه یه ژماره ی نه ستیره له کوکب زۆرتربی (خوای گه ورهش له هه موو که سی زانا تره).

۱۲. ﴿والسماء بنيناها بأيد و إنا لموسعون﴾ الذاریات:

۴۷.

۱۴. پۆژی په رستن له لای جوله که پۆژی شه ممه بووه
له لای نه صرانی په کانیش پۆژی به ک شه ممه، له لای
موسلمانانیش پۆژی جومعه تاییه تمه ندی په کی پۆحی
مه زنی هه به چونکه هر هیچ نه بی له و پۆژه دا موسلمانان
کۆبوونه وه په کی گه وره ده که ن و به کۆمه ل خوا په رستی
ده که ن.

۱۵. Yahvist یاخود یا هووه وه ک خوا وه ندیک

له لای ن عیبری په گانه وه ده په رسترا.

۱۶. وه بزانم نه و به شه نامیلکه که، مه ل به ندی
پاگه یان دنی ئیسلامی له بیرمه نگاهام وه ک پاشکویه ک بۆ
وانه که ی د. بۆکای دانابی و به شیک نه بی له وانه که.

زیرِ نظر:

**Dr. Maurice Bucaille
The Qur'an And Modern
Science
Birmingham,**

Wing Li

بیابان

لا بد

۳	پیشہ کی وہ رنگی
۹	دہ رازہ یک
۱۳	ہلبندی راگہ یاندنی نیسلامی بہ ریتانیا / بیڑمہ نگہام
۱۹	قورٹان و زانستی نوی
۲۷	بقوئہ ی لہ قورٹان بگہین پیویستمان بہ زانیاری
۳۳	ہمہ لایہ نہیہ
۳۹	بابہ نئی یہ کہم:
۴۵	دروست بوونی بوونہ وہر
۵۱	بابہ نئی دووہم:
۵۷	نہستیرہ ناسی: رووفاکی و جووانہ وہ
۶۳	بابہ نئی سہرہم:
۶۹	زہوی
۷۵	بابہ نئی چوارہم:
۸۱	خلق کردنی مرؤف
۸۷	بابہ نئی پینجہم:
۹۳	قورٹان و ٹینجیل و زانستی نوی

بابەت

لایەرە

- رووناکی سروشی خوايه
دهروازه يهك:
- ۱- ژيان چييه؟
- ۲- مړوف -- مړوفايه تي
- ۳- رابه ري ئاسمان
- سروشەكان
- ۴- دوا سروشی خوای گوره
- سهنگی مهحك بۆ حهقيقهت
- ۱- فهرمایشتی ژیری
- ۲- تهواوی سروشهكه
- ۳- بێ نهفسانه وخهرافات بێ
- ۴- زانستی جوونی سروشهكه
- ۵- پېشبینی دروست
- ۶- بێ وینهیی سروشهكه
- پهراویزهكان
- ژندهر

